

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГРІНЧЕНКО РАЇСА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 334.716:005.96

ДИСЕРТАЦІЯ

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА ДО ЗМІН

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами

(за видами економічної діяльності)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Р. В. Грінченко

Науковий консультант: Олександр Григорович Янковий, доктор економічних
наук, професор

Одеса-2021

АНОТАЦІЯ

***Грінченко Р. В.* Система управління адаптацією підприємства до змін. – На правах рукопису.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Одеський національний економічний університет, Одеса, 2021.

Дисертація присвячена розробленню концептуально-методологічних засад формування системи управління адаптацією підприємства до змін як наукового підґрунтя покращення ефективності його діяльності.

Досліджено та систематизовано теоретичні підходи до класифікації змін у діяльності підприємств, що дало можливість визначити необхідність врахування передбачуваних і непередбачуваних можливостей виникнення змін у діяльності підприємства, зосереджуючи увагу на зовнішніх (циклічних і хаотичних) та внутрішніх чинниках середовища функціонування підприємства, під впливом яких виникають зміни. Дослідження та систематизація існуючих видів змін у діяльності підприємства створює фундамент для розуміння можливих траєкторій, напрямів руху та можливого впливу змін на діяльність підприємства.

Досліджено теоретичне обґрунтування розвитку підходів до управління підприємствами, яке дало змогу визначити переваги й недоліки використання різних підходів при управлінні підприємствами в контексті змін, а також поєднати при формуванні системи управління адаптацією підприємств до змін найбільш вдалі елементи підходів, створюючи передумови для формування чіткої уяви щодо структури та компонентів системи управління адаптацією підприємств до змін, котрі базуються на засадах змішаного підходу до управління.

Критичний аналіз та узагальнення розглянутих підходів до трактування понять «адаптація» та «система управління адаптацією підприємства до змін»

надали змогу сформулювати авторські визначення, які акцентують увагу на інтегрованості та вбудованості системи управління адаптацією підприємства до змін у загальну систему управління підприємством.

Під «адаптацією» розуміється безперервний процес реакції на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємств шляхом їх дослідження, розроблення та впровадження системи змін в управління організаційно-економічними, правовими, технологічними та соціальними складовими діяльності підприємств для досягнення цільових показників діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємств, враховуючи чинники розвитку підприємств, що створює уніфікований підхід до використання понятійно-категорійного апарату при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін.

Визначення адаптації базується на таких основних аспектах адаптації:

- адаптація діяльності підприємства має базуватися на досконалому аналізі зовнішньої та внутрішньої складової діяльності підприємства;
- адаптація діяльності підприємства не повинна зводитися лише щодо адаптації до зовнішнього середовища, але й враховувати необхідність адаптації до змін у внутрішньому середовищі;
- управління адаптацією до змін має проводитися комплексно за всіма компонентами управління діяльністю підприємства: організаційно-економічним, правовим, технологічним і соціальним;
- управління адаптацією до змін лише за кількома складовими аспектами управління може призвести до дисбалансу розвитку підприємства та втрати його конкурентних позицій на ринку;
- механізм системи управління адаптацією до змін підприємства має бути гнучким до умов ринку та побудованим на науково обґрунтованих засадах, на надбаннях сучасної світової економічної науки.

Будь-яка система складається з керуючої системи та керованої системи, які перебувають у взаємозв'язку завдяки наявним підсистемам управління. Підсистема управління у своїй основі має механізм управління та певний набір

управлінської діяльності, який включає: особливості, знання та навички управлінського персоналу, техніку та технології управління, структурно-функціональне забезпечення управління, інформаційне забезпечення управління.

Центральним елементом підсистеми управління виступає сам механізм управління. Виявлено, що для успішного управління та функціонування підприємства необхідно розробляти в самій системі управління чотири складові компоненти механізму системи управління: організаційно-економічний, правовий, технологічний і соціальний механізми.

Під системою управління адаптацією підприємств до змін (СУАПЗ) слід розуміти комплекс взаємозв'язків керуючої та керованої систем (підприємства) через компоненти підсистеми управління: механізм управління адаптацією до змін (організаційно-економічний (ОЕК), правовий (ПК), технологічний (ТК) і соціальний компоненти (СК)) та управлінську діяльність, пов'язану з плануванням організацією, мотивацією, контролем і координацією розроблення та впровадження такого механізму в діяльність підприємства. Система управління адаптацією до змін є локальною підсистемою загальної системи управління підприємством.

Розроблено теоретико-методологічний підхід до формування системи управління адаптацією підприємств до змін, який базується на формуванні та впровадженні основних елементів і складових за чотирма основними компонентами (організаційно-економічний, правовий, технологічний та соціальний), з використанням методів і методик змішаного підходу до управління (системного, функціонального та процесного), що дозволяє започаткувати новий напрямок в управлінні адаптацією підприємств до змін: спрощення самого процесу управління, врахування чинників зовнішнього (циклічних і хаотичних) та внутрішнього середовища функціонування підприємства, рівня сприйняття персоналом змін, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємства в цілому.

Запропоновано концепцію інструментальної бази моделювання системи

управління адаптацією підприємства до змін, яка має низку переваг при практичному використанні: базується на сформованих підприємством баченні місії та основних завданнях розвитку; враховує чинники циклічності, що є відображенням існуючих тенденцій в економіці світу та країни і безпосередньо впливає на розвиток підприємства; надає можливість провести комплексну оцінку зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства, розрахувати і спрогнозувати психологічно-кваліфікаційний рівень персоналу та рівень сприйняття цим персоналом змін; спирається на теоретичні засади процесного підходу при розробленні механізмів управління за окремими компонентами на основі управління бізнес-процесами, що надає можливість визначити найбільш вузькі серед бізнес-процесів підприємства за компонентами; враховує необхідність прогнозування та управління ризиками; розробляється за основними функціями менеджменту, що надає можливість враховувати послідовність управління підприємством за основними компонентами системи управління адаптацією підприємств до змін; враховує необхідність систематизації та керування забезпечуючими процесами – інфраструктурою та інформацією; обов'язково враховує необхідність зворотного зв'язку, корегування розроблених заходів системи управління адаптацією до змін у результаті моніторингу та контролю за наслідками її впровадження.

Розроблено модель системи управління адаптацією підприємства до змін, що базується на виборі варіантів за основними чотирма компонентами механізму системи управління адаптацією до змін, враховуючи результати оцінювання інтегрального показника передумов формування системи управління адаптацією до змін підприємств, що надає можливості спростити комплексний підхід до впровадження системи та підвищити ефективність впровадження такого підходу до управління.

Розроблено авторське бачення шаблонів вибору методологічних підходів до формування систем управління адаптацією до змін підприємств із урахуванням циклічного стану економіки та з урахуванням аналізу

зовнішнього і внутрішнього середовища, рівня оцінки сприйняття персоналом змін. Такий формалізований підхід надає можливість спрощення процедури вибору та економії часу на аналіз і дослідження виникаючих у підприємства передумов формування системи управління адаптацією його діяльності до змін.

Сформовано теоретико-методологічний підхід до створення комплексної системи оцінювання передумов формування системи управління адаптацією підприємства до змін, який враховує вплив зовнішніх (циклічних і хаотичних) та внутрішніх чинників діяльності підприємства, рівня сприйняття персоналом змін для кожного із компонентів системи управління адаптацією підприємства до змін, що дозволяє оцінити та спрогнозувати зміну показників діяльності підприємства в результаті впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін.

Простежено загальноекономічні тенденції розвитку економіки України з використанням математичного інструментарію, що надало можливість спрогнозувати напрямки розвитку впливу циклічних чинників на передумови формування системи управління адаптацією підприємств до змін.

Досліджено та систематизовано специфічні особливості функціонування та взаємозв'язки між підприємствами агропромислової сфери, що дало можливість визначити теоретичні засади функціонування підприємств агропромислової сфери, законодавчі обмеження та перспективи розвитку взаємозв'язків із урахуванням тенденцій до диверсифікації діяльності, що надало можливість сформулювати комплексну уяву про систему функціонування підприємств агропромислової сфери в Україні.

Систематизовано тенденції впливу чинників на функціонування підприємств агропромислової сфери шляхом проведення інтегрального оцінювання передумов формування системи управління адаптацією підприємства до змін (оцінки передумов формування системи управління адаптацією до змін підприємств) з урахуванням впливу зовнішніх (циклічних і хаотичних) та внутрішніх чинників, рівня сприйняття персоналом змін.

Чинники, що пропонуються як складові моделей цих інтегральних показників, відібрані з урахуванням специфіки функціонування агропромислових підприємств у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Поєднання методів факторного та матричного аналізу при формуванні інтегрального показника оцінки передумов у внутрішньому середовищі надало можливість використати переваги такого поєднання при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін.

Обґрунтовано вибір для дослідження 11 підприємств агропромислової сфери, які відповідають певним вимогам щодо проведення дослідження: підприємства повинні здійснювати економічно-активну діяльність; вони є однорідними за видами та напрямками діяльності; вони є схожими за основними показниками діяльності; наявність доступу до статистичної та фінансової звітності діяльності підприємств. Обрані підприємства агропромислової сфери входять до однієї групи за розділами КВЕД.

Розроблено та апробовано на практиці організаційно-прикладні моделі та схеми формування системи управління адаптацією агропромислових підприємств до змін, що враховують специфіку функціонування підприємства в цій сфері, надають можливість підприємству гнучко реагувати на зміни середовища функціонування шляхом вибору основних варіантів дій із найбільш прийнятних до ситуації підходів, що спрощує процедуру впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін і створює передумови для підвищення його ефективності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні положення доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, впроваджені та застосовуються у практичній діяльності підприємств агропромислової сфери для формування систем управління адаптацією до змін. Низка положень дисертаційної роботи реалізована на підприємствах агропромислової сфери: ТОВ «Зоря», ТОВ «Клам Олія», «Cereales Y Harinas Garsan S.L.», СВГ «Удобное», ПАТ ДПЗКУ «Одеський комбінат хлібопродуктів», ТОВ «Столичний Млин».

Результати наукового дослідження використані Департаментом економічної політики і стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації при розробленні програм економічного та соціального розвитку Одеської області у 2017–2020 роках.

Результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Одеського національного економічного університету під час викладання дисциплін: «Економіка підприємства», «Економіка, організація та управління підприємствами сфери послуг», «Інформаційно-програмне забезпечення підприємництва», «Тренінг “Організація стартапу”».

Ключові слова: система, управління, адаптація, підприємство, зміни.

ABSTRACT

***Hrinchenko R. V.* The management system of adaptation of the enterprise to changes. – Manuscript.**

The thesis for the degree of doctor of economic science, specialty 08.00.04 – «Economics and management of enterprises (according to the types of economic activities)». – Odesa National Economic University, Odesa, 2021.

The dissertation is devoted to solving an important scientific problem – formation of the management system of adaptation of the enterprise to changes. Theoretical approaches to the classification of changes in the activities of enterprises are studied and systematized, which allowed to highlight the necessity to take into account the foreseeable and unpredictable possibilities of changes in the enterprise, focusing on external and internal factors of the enterprise environment, under which influence changes occur. The definitions of the concept of "adaptation of enterprises" and "management system of adaptation of the enterprise to changes" are offered.

"Adaptation" means a continuous process of response to changes in the external and internal environment of enterprises, through their research, development and implementation of changes in the management of organizational and economic, legal, technological and social components of enterprises to achieve performance targets and increase competitiveness, taking into account the factors of enterprise development, which creates a unified approach to the use of conceptual and categorical apparatus in the formation of a management system for adaptation of the enterprise to change.

Any system consists of a control system and a managed system, which are interconnected due to the existing control subsystems. The management subsystem is based on a management mechanism and a set of management activities, which includes: features, knowledge and skills of management staff, management techniques and technologies, structural and functional management support, management information support. The central element of the control subsystem is the control mechanism itself. It is revealed that for successful management and

functioning of the enterprise it is necessary to develop in the management system four components of the mechanism of the management system: organizational and economic, legal, technological and social mechanisms.

Under the management system of adaptation to change should be understood as a set of relationships between the control and management system (enterprise) through the components of the management subsystem: management mechanism for adaptation to change (organizational and economic, legal, technological and social components) and management activities related to planning, organization, motivation, control and coordination of the development and implementation of such a mechanism in the enterprise. The change management system is a local subsystem of the overall enterprise management system.

A theoretical and methodological approach to the formation of a management system for adaptation of enterprises to change, based on the formation and implementation of basic elements and components of the four main components (organizational, economic, legal, technological and social) using methods and techniques of a mixed approach (of management, functional and process).

The concept of the tool base of modeling of the management system of adaptation of the enterprise to changes which has a number of advantages at practical use by the enterprises is offered: it is based on the vision, mission and the basic tasks of development that formed by the enterprise; takes into account the factors of cyclicity, which are a reflection of existing trends in the economy of the world and the country and directly affect the development of the enterprise; provides opportunities to conduct a comprehensive assessment of the external and internal environment of the enterprise, to calculate and predict the psychological and qualification level of staff and the level of perception of changes by these staff; relies on the theoretical foundations of the process approach in the development of management mechanisms for individual components based on business process management; is developed according to the main functions of management, which provides opportunities to take into account the sequence of management of enterprises on the main components of the management system of adaptation of

enterprises to change; takes into account the necessity of systematization and management of supporting processes: infrastructure and information; be sure to take into account the need for feedback, adjustment of the developed measures of the management system for adaptation to changes as a result of monitoring and control over the consequences of its implementation.

The tool is based on the model of enterprise adaptation of change of a management system is developed, that is based on the choice of variants on the main four components of the enterprise adaptation management mechanism, taking into account the results of evaluation of the integrated indicator of enterprise change adaptation system. The author's vision of templates of choice of methodological approaches to formation of management systems of adaptation to changes of the enterprise taking into account a cyclic condition of economy and the analysis of external, internal environment and level of an estimation of perception by personnel of changes is developed.

The theoretical and methodological approach for creating a comprehensive system for assessing the prerequisites for forming a management system for adaptation to change, which takes into account the impact of external and internal factors of the enterprise, the level of staff perception of change for each component of the management system.

The general economic tendencies of development of economy of Ukraine are used with mathematical tools that gave the chance to predict directions of influence development of cyclic factors on preconditions of formation of management system of adaptation of the enterprises to changes.

The specific features of functioning and interrelations between agro-industrial enterprises are investigated and systematized, which allowed to allocate theoretical bases of functioning of agro-industrial enterprises, legislative restrictions and prospects of development of interrelations taking into account tendencies to diversification of activity in agro-industrial sphere in Ukraine.

The agro-industrial sphere of Ukraine is characterized by the complexity of relationships in the structure, combining two levels of economic entities: the main

and auxiliary market participants. The enterprises of the flour and cereal industry are one of the determinants in the structure of agro-industrial production. However, enterprises in this area also face many problems: reduction of agricultural production as a basis for the development of the flour industry; the constant increase in prices for certain types of raw materials for flour production contributes to increasing the cost of flour production and reducing the overall profitability of flour mills; existing problems with the land market in the country, which create the preconditions for the formation of a shadow monopoly on land; growing share of the "shadow" market of flour and cereals.

The tendencies of influence of factors on the functioning of agro-industrial enterprises are systematized due to integrated assessment of preconditions of formation of management system of adaptation of enterprise to changes taking into account influence of factors.

The factors proposed as components of the models of these integrated indicators are selected taking into account the specifics of the functioning of agro-industrial enterprises in the external and internal environment. The combination of methods of factor and matrix analysis in the formation of an integrated indicator of the assessment of preconditions in the internal environment made it possible to use the benefits of such a combination in the formation of a management system for adapting to change.

The choice for the study of 11 enterprises of the agro-industrial sphere, which meet certain requirements for the study: the enterprises must carry out economically active activities; they are homogeneous in types and directions of activity; they are similar in terms of key performance indicators; availability of access to statistical and financial reporting of enterprises. The selected agro-industrial enterprises belong to one group according to the classifier of economic activities sections.

Organizational and applied models and schemes are developed and tested in practice for forming a management system for adaptation of agro-industrial enterprises to change, taking into account the specifics of the enterprise in this area, provide enterprises with flexibility to respond changes in the environment by

choosing the most appropriate approaches. The methodological approach and practical tools of the formation of a management system for adaptation to change in modern agro-industrial enterprises is tested.

Key words: system, management, adaptation, enterprise, changes.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРАТЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1.1. Монографії:

1. Грінченко Р. В. Концептуальні засади управління діяльністю підприємств як складова формування їх конкурентоспроможності. *Теоретичні, методологічні та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств* : монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2017. С. 139–149. (44,12 д. а). *Особистий внесок здобувача: систематизовано та узагальнено теоретичні підходи до управління діяльністю підприємства, виокремлено основні методи та методика, що використовуються за різними підходами до управління.* (0,80 д. а).

2. Hrinchenko R. V. Theoretical base of forming management mechanism of the enterprises. *Financial-economic and innovative support of entrepreneurship development in the spheres of economy, tourism and hotel-restaurant business* : collective monograph / ed. by Yatsenko V. M. Coventry, United Kingdom : Agenda Publishing House, 2017. P. 411–421 (38,75 д. а.). *Особистий внесок здобувача: систематизовано та узагальнено теоретичні підходи до формування складових системи управління підприємством, структуровано та деталізовано складові механізми системи управління підприємством.* (0,80 д. а).

1.2. Статті у наукових фахових виданнях України, більшість з яких включено до міжнародних наукометричних баз даних:

3. Грінченко Р. В. Сучасні тенденції структурних зрушень в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 4 (51). С. 217–221. (0,64 д.а).

4. Грінченко Р. В. Інвестування в інноваційну діяльність підприємствами АПК України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія.* 2014. № 2 (210). С. 56–67. (0,58 д. а).

5. Грінченко Р. В. Трансформація підприємств агропромислового комплексу України. *Галицький економічний вісник.* 2014. № 3 (46). С. 28–34. (0,66 д. а).

6. Грінченко Р. В. Світовий досвід регулювання впливу циклічних коливань на розвиток економіки. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія.* 2015. № 4 (224). С. 25–32 (0,60 д. а).

7. Грінченко Р. В. Розвиток підприємств сфери забезпечення потреб агропромислового комплексу України. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2015. Вип. 7. С. 326-330. (0,54 д. а).

8. Грінченко Р. В. Застосування інструментарію аналізу Фур'є до дослідження циклічних коливань. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка».* 2017. Вип. 1 (49). Т. 1. С. 20–25. (0,70 д. а).

9. Грінченко Р. В. Склад учасників ринку агропромислової продукції. *Інноваційна економіка : наук.-виробнич. журнал.* 2017. № 1–2 (67). С. 114–120. (0,68 д. а).

10. Грінченко Р. В. Теоретичний базис адаптації діяльності підприємств. *Економічний простір.* 2017. № 123. С. 144–154. (0,71 д. а).

11. Грінченко Р. В. Класифікація змін у діяльності підприємств. *Економіка і суспільство.* 2017. № 12. С. 223–226. (0,62 д. а).

12. Грінченко Р. В. Аналіз компонент середовища функціонування підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент.* 2017. Вип. 27. Ч. 2. С. 9–12. (0,70 д. а).

13. Грінченко Р. В. Модернізація теоретичних компонент управління адаптаційними змінами на підприємстві. *Проблеми економіки.* 2018. № 1. С. 251–256. (0,75 д. а).

14. Грінченко Р. В. Управління бізнес-процесами як основа формування бізнес моделей адаптації діяльності підприємств. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2018. № 9 (37). С. 40–44. (0,68 д. а).

15. Янковий О. Г., Грінченко Р. В. Використання бізнес-моделей як елементів бізнес-інжинірингу підприємств. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 70–75. (0,78 д. а). *Особистий внесок здобувача: систематизовано та узагальнено теоретичні підходи до формування бізнес-моделей підприємств, виділено основні етапи побудови бізнес-моделей, структурні елементи та особливості їх формування під час можливих змін* (0,39 д. а).

16. Грінченко Р. В. Розвиток теоретичних засад системи аналізу та оцінки адаптаційних можливостей підприємств. *Вісник Одеського національного економічного університету. Серія «Економіка»*. 2018. Т. 23. Вип. 3 (68). С. 68–73. (0,64 д. а).

17. Грінченко Р. В. Компоненти підходу до управління адаптаційними змінами на підприємстві. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 1 (50). С. 59–64. (0,61 д. а).

18. Грінченко Р. В. Оцінка ефективності змін впровадження механізму адаптації до змін у зовнішньому середовищі діяльності підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 37. С. 81–86. (0,64 д. а).

19. Грінченко Р. В. Методи та інструменти формування механізму адаптації підприємства до змін. *Вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 34. С. 53–58. (0,65 д. а).

20. Грінченко Р. В. Тенденції розвитку підприємництва в Україні. *Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 133–137. (0,66 д. а).

21. Грінченко Р. В. Комплексна методика оцінювання ефективності змін на підприємстві. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2019. № 13 (41). С. 28–33. (0,81 д.а).

22. Грінченко Р. В., Кошельок Г. В. Відмінність адаптації від інших теоретичних підходів до управління підприємством. *Науковий Вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. №7-8. С. 27–44. (1,00 д. а). *Особистий внесок здобувача: узагальнено та систематизовано теоретичний базис адаптації підприємств до змін, виділено етапи аналізу передумов формування систем управління адаптацією підприємств до змін* (0,50 д. а).

23. Кошельок Г. В., Грінченко Р. В. Аналіз грошових потоків у системі управління підприємством. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 2(63). С. 231–242. (0,82 д. а). *Особистий внесок здобувача: сформульовано основні етапи аналізу грошових потоків як елементу аналізу та оцінки передумов формування системи управління адаптацією до змін підприємств* (0,41 д. а).

1.3. Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

24. Hrinchenko R. V. Formation of an anticyclic policy: the theoretical basis. *European journal of economics and management*. 2017. Vol. 3, Issue 2. P. 6–10. (0,60 д. а).

25. Hrinchenko R. V. Implementation of adaptation to changes as a company's management element. *European journal of economics and management*. 2019. Vol. 5, Issue 4. P. 93–97. (0,62 д. а).

26. Hrinchenko R. V. Detection of changes and their causes in the environment of the enterprise. *East European Science Journal*. 2019. № 8 (48). Part 5. P. 23–27. (0,72 д. а).

27. Hrinchenko R. V. Mathematical and statistical measures in the mechanism of enterprises adaptation to the changes. *East European Science Journal*. 2019. № 6 (49). Part 7. P. 66–69. (0,66 д. а).

1.4. Статті в інших наукових періодичних виданнях України:

28. Грінченко Р. В. Развитие теоретических концепций первопричин циклических колебаний в экономике. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2015. Т. 14. Вип. № 3 (31). С. 74–84. (0,58 д. а).

29. Грінченко Р. В. Прояви циклічних коливань в економіці. *Регіональна економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2016. Т. 15. Вип. № 1 (32). С. 163–172. (0,52 д. а).

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

30. Грінченко Р. В. Інвестиційні аспекти розвитку підприємств агропродовольчої сфери. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали другої Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 вересня 2013 р. Одеса : Атлант. 2013. С. 103–105. (0,15 д. а).

31. Грінченко Р. В. Перепони для розвитку підприємств агропромислового комплексу України. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали третьої міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 вересня 2014 р. Одеса : Атлант. 2014. С. 87–88. (0,14 д. а).

32. Грінченко Р. В. Теоретичні особливості існування циклічних коливань. *Економіка сталого розвитку: теоретичні підходи та практичні рекомендації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13–16 вересня 2015 р. Київ : «Центр навчальної літератури», 2015. С. 37–38. (0,15 д. а).

33. Грінченко Р. В. Сучасні агропромислові підприємства України: стан та перспективи розвитку. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали четвертої міжнар. наук.-практ. конф., 18 вересня 2015 р. Одеса : Атлант, 2015. С. 320–321. (0,13 д. а).

34. Грінченко Р. В. Влияние первопричин циклических колебаний в экономике на деятельность агропромышленных предприятий. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали п'ятої

міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 вересня 2016 р. Одеса : Атлант, 2016. С. 379–380. (0,15 д. а).

35. Грінченко Р. В. Формування інструментарію дослідження циклічних коливань в економіці. *Сучасні проблеми менеджменту* : матеріали XII міжнар. науково-практичної конференції, 28 жовтня 2016 р. Київ : НАУ, 2016. С. 26–29. (0,16 д. а).

36. Грінченко Р. В. Моделювання циклічних коливань в економіці. *Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 29 листопада 2016 р. Львів : Львівський інститут МАУП, 2016. Ч. 2. С. 171–174. (0,15 д. а).

37. Грінченко Р. В. Система взаємозв'язків учасників ринку агропромислової продукції. *Регіональна, галузева та суб'єктна економіка України на шляху до євроінтеграції* : матеріали IX міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 квітня 2017 р. Харків : ХНУБА, 2017. Ч. 2. С. 80–82. (0,15 д. а).

38. Грінченко Р. В. Альтернативні джерела інноваційної діяльності підприємств агропромислового бізнесу України. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали шостої міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 вересня 2017 р. Одеса : Атлант, 2017. С. 87–88. (0,14 д. а).

39. Грінченко Р. В. Необхідність адаптації діяльності підприємств. *Трансформація фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності: реалії сьогодення та погляд у майбутнє* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 30 жовтня 2017 р. Ірпінь, 2017. С. 167–170. (0,15 д. а).

40. Грінченко Р. В. Складові компоненти механізму адаптації діяльності підприємств. *Модернізація економіки в умовах зростання суспільної свідомості: туризм, людиномірність, партнерство, кооперація* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 14 грудня 2017 р. Полтава : ПУЕТ, 2017. С. 147–150. (0,15 д. а).

41. Грінченко Р. В. Зміна середовища функціонування міст та адаптація діяльності підприємств. *Економіка міста та урбаністика* : матеріали Міжнар.

наук.-практ. інтернет-конф., 23 березня 2018 р. Київ : КНЕУ, 2018. С. 16–18. (0,16 д. а).

42. Грінченко Р. В. Принципи формування механізму управління адаптаційними змінами підприємства. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток* : матеріали X Ювілейної міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 квітня 2018 р. Харків : ХНУБА, 2018. Ч. 1. С. 88–90. (0,15 д. а).

43. Грінченко Р. В. Теоретичні засади формування бізнес-моделей підприємств. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали сьомої міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 вересня 2018 р. Одеса : Атлант, 2018. С. 139–140. (0,15 д. а). *Особистий внесок: систематизовано теоретичні підходи та інструменти формування бізнес-моделей підприємств.* (0,07 д. а).

44. Грінченко Р. В. Оцінювання адаптаційних можливостей підприємств. *Тридцять п'яти економіко-правові дискусії* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 21 березня 2019 р. Львів, 2019. С. 9–10. (0,16 д. а).

45. Грінченко Р. В. Етапи визначення ефективності механізму адаптації підприємства до змін. *Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні* : матеріали виступів III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 11 квітня 2018 р. Київ : КНУТД, 2019. С. 213–216. (0,15 д. а).

46. Грінченко Р. В. Методи дослідження змін на підприємстві. *Економіка, підприємництво, менеджмент: сучасний стан і обриси майбутнього* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, 23 квітня 2019 р. Дніпро : Національна металургійна академія, 2019. С. 154–156. (0,15 д. а).

47. Грінченко Р. В. Чотири складові механізму адаптації підприємств до змін. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 23–25 травня 2019 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 301. (0,16 д. а).

48. Грінченко Р. В. Використання математико-статистичних методів при управлінні адаптацією підприємств до змін. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали восьмої міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 вересня 2019 р. Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2019. С. 223–224. (0,15 д. а).

49. Грінченко Р. В. Глобальне управління якістю та реінжиніринг бізнес-процесів: сутність та відмінності. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 31 жовтня 2019 р. Луцьк: СНУ, 2019. С. 552–554. (0,15 д. а).

50. Грінченко Р. В. Організація процесу дослідження виникнення зовнішніх змін у діяльності підприємств. *Актуальні проблеми маркетингового менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки* : тези VII Міжнар. наук.-практ. конф., 8 травня 2020 р. Луцьк: Луцький НТУ, 2020. С. 67–69. (0,15 д. а).

51. Грінченко Р. В. Тенденції розвитку борошномельної промисловості України. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали дев'ятої міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 вересня 2020 р. Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2020. С. 107–109. (0,15 д. а).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	24
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА ДО ЗМІН	
1.1 Поняття та класифікація змін у середовищі функціонування підприємства.....	37
1.2 Розвиток теоретичних підходів до управління підприємством під час змін.....	55
1.3 Категорійно-понятійний апарат адаптації діяльності підприємства до змін.....	73
Висновки до розділу 1	88
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА ДО ЗМІН	
2.1 Теоретичне підґрунтя формування системи управління адаптацією підприємства до змін	91
2.2 Методичне підґрунтя формування системи управління адаптацією підприємства до змін.....	112
2.3 Економіко-математичне моделювання при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін.....	135
Висновки до розділу 2.....	155
РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА ДО ЗМІН	
3.1 Методологічний базис формування системи управління адаптацією підприємства до змін.....	158
3.2 Організаційно-інструментальне забезпечення формування системи управління адаптацією підприємства до змін.....	193
3.3 Методичні засади аналізу та оцінки циклічних передумов формування системи управління адаптацією підприємства до змін.....	208

3.4	Методичні засади аналізу та оцінки хаотичних передумов формування системи управління адаптацією підприємств до змін.....	230
	Висновки до розділу 3.....	260
РОЗДІЛ 4. НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРЕУМОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ ДО ЗМІН НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРОПРОМИСЛОВОЇ СФЕРИ		
4.1	Загальноекономічна необхідність та передумови формування системи управління адаптацією до змін підприємств України.....	264
4.2	Підприємства агропромислової сфери як суб'єкти господарської діяльності.....	281
4.3	Чинники впливу та тенденції розвитку підприємств агропромислової сфери України.....	301
4.4	Досвід діяльності підприємств борошномельно-круп'яної сфери в умовах змін.	315
	Висновки до розділу 4.....	330
РОЗДІЛ 5. УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ДО ЗМІН		
5.1	Моніторинг та оцінювання передумов формування систем управління адаптацією агропромислових підприємств України до змін.....	333
5.3	Організаційно-практичні засади та інструменти формування систем управління адаптацією агропромислових підприємств до змін.....	375
	Висновки до розділу 5.....	393
	ВИСНОВКИ.....	398
	СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	409
	ДОДАТКИ.....	453

ВСТУП

Актуальність теми. Умови економічної та політичної нестабільності в Україні, наслідки обмеження діяльності суб'єктів господарювання в умовах всесвітньої пандемії COVID-19 висувають вимоги до формування ефективної системи управління підприємством, яка була б здатна гнучко реагувати та пристосовуватися до змін умов функціонування. В Україні у період кризових наслідків всесвітньої пандемії COVID-19 зменшуються інвестиції в реальний сектор економіки, знижується рівень доходів підприємств і платоспроможний попит, що викликає зростання неплатежів, загострення конкурентної боротьби, посилення банкрутства тощо.

Негативні явища в структурі сучасної української економіки потребують з боку українських підприємств впровадження та використання ефективних систем управління, які створять підґрунтя для підвищення ефективності діяльності, спрямованої на розвиток всіх сфер економіки та підвищення рівня життя населення в країні.

Управління діяльністю підприємств, що базується не на інтуїтивному підході, а науковому, стає все більш актуальним. Теоретичні засади управління діяльністю підприємств виступають основою формування системи управління адаптацією підприємства до змін, що на сучасному етапі розвитку економіки є необхідною складовою ефективною стратегії та запорукою формування конкурентоспроможності підприємства.

Проблематику формування систем управління підприємствами і можливості адаптації підприємств до змін розглядають провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: О. І. Амоша, А. В. Андрейченко, В. Г. Андрійчук, І. О. Банєва, Н. В. Білошкурська, М. М. Буднік, В. М. Геєць, Т. В. Гринько, Е. Демінг, П. Друкер, Є. Ю. Ждаміров, В. В. Коваль, А. І. Ковальов, І. О. Кузнєцова, О. Є. Кузьмін, К. Є. Орлова, М. П. Сахацький, В. Г. Семенова, Л. В. Соколова, А. А. Томпсон, А. Д. Стрикленд, М. Хаммер, О. Г. Янковий та інші. Зазначені автори у своїх працях пропонують різнобічні

підходи до розуміння сутності системи управління підприємством і відмінностей адаптації від інших підходів до управління. Водночас питання формування комплексної системи управління адаптацією підприємств до змін ще не набуло одночасного трактування та формулюється авторами дещо фрагментарно.

Будь-яке підприємство є відкритою системою, яка пов'язує діяльність поза межами підприємства та всередині самого підприємства. Проте кожна система потребує комплексного підходу до управління, який був би здатним враховувати специфіку її функціонування, чинники впливу та можливі зміни, варіанти розвитку. Формування системи управління підприємством є складним і багатограним питанням, яке поєднує цілий комплекс складових підсистем.

Науковим підґрунтям подальшого розвитку сучасних підприємств виступає формування теоретико-методологічного базису створення системи управління адаптацією до змін їх діяльності, обґрунтування на наукових засадах принципів, чинників, методів та інструментів управління з урахуванням динамічних умов ринку, постійного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників функціонування, що викликають численні зміни в діяльності.

Різні етапи функціонування економіки країни та специфічні особливості діяльності в тій чи іншій сфері передбачають створення власної системи управління адаптацією діяльності підприємств до змін, яка враховує специфічні особливості сфери функціонування. Причому така система управління адаптацією має відбуватися з урахуванням як зовнішніх умов функціонування підприємства, так і внутрішніх його особливостей.

Підвищення ефективності діяльності сучасних підприємств і досягнення ними конкурентних переваг можливі лише за умови комплексного підходу до управління своєю діяльністю, особливо до формування та впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін. Комплексне вирішення цього питання дозволить вирішити економічні проблеми діяльності

підприємств і створити передумови для розвитку економіки країни, що безпосередньо впливає і на соціальний розвиток держави.

Тому питання формування системи управління адаптацією підприємства до змін набувають особливої актуальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконувалася в рамках тематичного плану науково-дослідних робіт Одеського національного економічного університету, а саме – є складовою фундаментальних тем: «Теоретико-методичні та організаційні основи управління конкурентоспроможністю підприємств України» (ДР № 0113U000655, 2013–2017 роки), в рамках виконання якої було проведено дослідження теоретико-методологічного підґрунтя формування системи управління адаптацією діяльності підприємств до змін і сформовано основні складові елементи такої системи; «Стратегічні напрямки підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств» (ДР № 0118U000816, 2018–2022 рр.), в рамках якої було досліджено теоретичне підґрунтя та розроблено методологічний підхід до формування системи управління адаптацією діяльності підприємств до змін, деталізовано організаційно-практичне забезпечення формування та впровадження системи управління адаптацією діяльності підприємств до змін; «Оптимізація підприємницької діяльності на основі бізнес-інжинірингу» (ДР 0118U001131, 2018–2020 рр.), в рамках якої було досліджено та сформовано концепцію системи управління адаптацією підприємств до змін на засадах використання змішаного підходу та розроблення практичного інструментарію.

Метою дослідження є розроблення концептуально-методологічних засад формування системи управління адаптацією підприємства до змін як наукового підґрунтя покращення показників його діяльності.

Для досягнення поставленої мети в дисертації визначено такі *завдання*:

- систематизувати теоретичні підходи до класифікації змін у діяльності підприємств;

- узагальнити та систематизувати теоретичні підходи до управління підприємствами в умовах змін;
- розширити категорійно-понятійний апарат дослідження системи управління адаптацією підприємства до змін;
- обґрунтувати концептуальні підходи до формування системи управління адаптацією підприємства до змін;
- систематизувати методичні засади формування системи управління адаптацією підприємства до змін;
- сформулювати концептуальні методологічні засади формування системи управління адаптацією підприємства до змін;
- розробити методичні засади аналізу передумов формування системи управління адаптацією до змін підприємств;
- розробити організаційно-прикладні моделі та інструментарій формування системи управління адаптацією підприємства до змін;
- обґрунтувати необхідність формування системи управління адаптацією до змін підприємств в умовах загальноекономічних тенденцій розвитку;
- виявити та систематизувати чинники впливу і тенденції розвитку підприємств агропромислової сфери в Україні;
- оцінити передумови формування системи управління адаптацією до змін агропромислових підприємств в Україні;
- розробити та апробувати в діяльності підприємств агропромислової сфери організаційно-прикладні моделі й інструментарій формування системи управління адаптацією до змін.

Об'єктом дослідження є процес формування системи управління адаптацією підприємства до змін.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, методичні та організаційно-практичні аспекти формування системи управління адаптацією підприємства до змін.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять положення сучасної економічної теорії, фундаментальні праці зарубіжних і вітчизняних учених щодо формування систем управління та особливостей адаптації діяльності підприємства до змін, нормативно-правові акти органів державної влади. Методологічною базою дослідження є загальнонаукові методи дослідження: аналіз і синтез, індукція і дедукція, методи діалектичного і абстрактно-логічного пізнання, систематизації та узагальнення.

В процесі дослідження використовувались такі методи: історичний – при вивченні концептуального підґрунтя теорій управління, ретроспективи та генезису формування теорій адаптації діяльності підприємств; наукового абстрагування та узагальнення – при обґрунтуванні та узагальненні категорійно-понятійного апарату, уточненні та розвитку окремих понять у системі управління адаптацією підприємства до змін; монографічний – для дослідження літературних джерел і систематизації, узагальнення та розроблення поставлених у роботі завдань; економіко-статистичний – при аналізі сучасних тенденцій і перспектив розвитку агропромислової сфери в Україні; графічний і табличний – при побудові таблиць і рисунків; метод аналізу Фур'є, індексний метод – при дослідженні передумов циклічних коливань; методи дослідження панельних даних – при аналізі передумов функціонування підприємств агропромислової сфери; розрахунково-аналітичний – при обчисленні інтегрального показника оцінки передумов формування системи управління адаптацією до змін підприємств та основних його складових; експертної оцінки – для оцінювання передумов впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємств і ранжування зовнішніх чинників впливу; факторного та кореляційно-регресійного аналізу – для оцінки передумов впливу чинників внутрішнього середовища на діяльність підприємств; порівняльний – при співставленні результатів розрахунків і формування елементів системи управління адаптацією підприємства до змін конкретними підприємствами агропромислової сфери; логіко-структурний

аналіз – для проєктування та формування структурних елементів системи управління адаптацією діяльності підприємств до змін; моделювання – при побудові моделей систем управління адаптацією діяльності підприємств до змін.

Інформаційною базою дослідження є результати наукового пошуку вирішення проблеми, наукові статті та монографічні дослідження науковців, матеріали державних статистичних органів і публікації в періодичних виданнях, офіційна інформація про діяльність підприємств агропромислової сфери, результати експертних опитувань і власних досліджень, інші першоджерела з проблематики дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних і організаційно-практичних положень формування системи управління адаптацією підприємства до змін, що дає можливість вирішити наукову проблему підвищення ефективності управління адаптацією підприємства до змін, а саме:

вперше:

- запропоновано теоретико-методологічний підхід до формування системи управління адаптацією підприємства до змін, який базується на формуванні та впровадженні основних елементів і складових за чотирма основними компонентами (організаційно-економічний, правовий, технологічний і соціальний), із використанням методів і методик змішаного підходу до управління (системного, функціонального та процесного), що дає можливість започаткувати новий напрямок в управлінні адаптацією підприємства до змін і спрощенні самого процесу управління, сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємства в цілому;

- обґрунтовано теоретико-методологічний підхід до створення комплексної системи оцінювання передумов формування системи управління адаптацією підприємства до змін, яка враховує вплив зовнішніх (циклічних і хаотичних) та внутрішніх чинників діяльності підприємства, рівня сприйняття персоналом змін для кожного з компонентів системи управління адаптацією

підприємства до змін, що дає змогу розраховувати прогностні напрямки та рух змін у діяльності підприємства при формуванні елементів системи управління адаптацією до змін;

- сформовано концепцію та інструментальну базу моделювання системи управління адаптацією підприємства до змін, що включає основні компоненти моделі, підкреслює логічну послідовність етапів, елементи механізму, структуру, алгоритм процесу формування та реалізації, що надає можливість оцінити результати впровадження такої системи управління та дозволяє підприємству застосовувати у спрощеному форматі можливості й переваги моделювання системи управління адаптацією до змін;

удосконалено:

- поняття «адаптація», яке, на відміну від існуючих, базується на розумінні адаптації як безперервного процесу реакції на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємств шляхом їх дослідження та розроблення, впровадження системи змін в управління організаційно-економічними, правовими, технологічними і соціальними складовими діяльності підприємств для досягнення цільових показників діяльності та підвищення конкурентоспроможності, з урахуванням чинників розвитку підприємства, що створює уніфікований підхід до використання понятійно-категорійного апарату при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін;

- концептуальні засади формування системи управління адаптацією підприємства до змін, в яких, на відміну від існуючих, визначаються сутність, суб'єкти, об'єкти, елементи та взаємозв'язки в системі, виокремлюються основні складові механізмів системи управління адаптацією підприємства до змін за компонентами, що створює передумови для використання узагальнених теоретичних напрацювань під час формування системи управління адаптацією підприємства до змін;

- організаційно-прикладні моделі та інструменти формування системи управління адаптацією агропромислових підприємств до змін, які, на відміну

від існуючих, базуються на результатах розрахунку інтегрального показника оцінки передумов формування системи управління адаптацією до змін підприємств з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх чинників функціонування підприємств агропромислової сфери, котрі враховують специфіку функціонування підприємства в певній сфері, надають можливості підприємству гнучко реагувати на зміни середовища функціонування шляхом вибору основних варіантів дій із найбільш прийнятних щодо ситуації, що спрощує процедуру впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін і створює передумови для підвищення його ефективності;

- обґрунтування формування елементів системи управління адаптацією до змін підприємств агропромислової сфери, котре базується на виборі підходів до управління підприємством із використанням змішаного підходу, який враховує переваги процесного, функціонального та системного підходів, котрі, на відміну від існуючих, враховують можливості використання найбільш ефективних і доцільних методів та інструментів формування системи управління адаптацією підприємств агропромислової сфери до змін;

набуло подальшого розвитку:

- систематизація змін у діяльності підприємств, що на відміну від існуючих, базується на врахуванні можливостей виникнення будь-яких змін у діяльності підприємства, яка акцентує увагу на зовнішніх (циклічних і хаотичних) та внутрішніх чинниках середовища функціонування підприємства, котрі спричиняють зміни, зосереджуючи увагу на основних джерелах їх виникнення, що спрощує процедуру дослідження та подальшого реагування на такі зміни під час формування системи управління адаптацією підприємства до змін;

- узагальнення теоретичних підходів до управління підприємствами, що, на відміну від існуючих, акцентує увагу на глибинних відмінностях підходів до управління підприємствами, виокремлюючи їх основні переваги й особливості застосування, що створює передумови для формування чіткої

уяви щодо структури та компонентів системи управління адаптацією підприємств до змін, яка базується на засадах змішаного підходу до управління (процесного, функціонального та системного);

- узагальнення та прогнозування загальноекономічних тенденцій економіки України як передумова розвитку підприємств агропромислової сфери, котра, на відміну від існуючих, базується на застосуванні рядів Фур'є, спектрального, амплітудного та фазового аналізу як комплексних методів дослідження циклічних коливань, урахування напряму дії яких є визначальним етапом формування системи управління адаптацією підприємства до змін, що уніфікує та спрощує процедуру дослідження під потреби підприємств агропромислової сфери;

- систематизація особливостей функціонування та взаємозв'язки між підприємствами агропромислової сфери, які на відміну від існуючих, дозволили виокремити специфічні засади функціонування підприємств агропромислової сфери, законодавчі обмеження та перспективи розвитку з урахуванням тенденцій до диверсифікації діяльності, що надало можливість сформулювати комплексне бачення системи та взаємозв'язків функціонування підприємств агропромислової сфери в Україні;

- систематизація та оцінка чинників впливу на передумови виникнення змін при функціонуванні підприємств агропромислової сфери, котрі на відміну від існуючих, дозволили сформувати загальне уявлення щодо складу, структури та напрямів впливу специфічних чинників на діяльність підприємств агропромислової сфери в Україні, що стало підґрунтям для формування методичного підходу для оцінки передумов формування системи управління адаптацією агропромислових підприємств до змін як підготовчого етапу її створення.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні положення виконані на рівні методичних розробок і практичних рекомендацій, вони впроваджені та застосовуються в практичній діяльності підприємств агропромислової сфери для формування систем управління

адаптацією до змін. Низка положень дисертаційної роботи реалізована на підприємствах агропромислової сфери:

- ТОВ «Зоря» використовує методологічні засади формування системи управління адаптацією підприємства до змін, яка базується на розробці та впровадженні механізму системи управління адаптацією підприємства до змін, який включає чотири основні компоненти (організаційно-економічний, правовий, технологічний і соціальний). Проведено оцінку інтегрального показника передумов формування системи управління адаптацією до змін, яка дозволила проаналізувати передумови формування системи управління адаптацією до змін та сформувані елементи, що створило позитивні передумови для нарощування показників ефективності діяльності (довідка № 0-151 від 01.07.2020 р.);

- ТОВ «Клам Олія» використовувало запропоновані методологічні засади оцінки передумов впровадження змін на підприємстві, що дало йому змогу покращити процес управління адаптацією до змін підприємства та досягти підвищення основних показників ефективності за 2017–2019 роки (довідка № 21/07/1 від 21.07.2020 р.);

- у «Cereales Y Harinas Garsan S.L.» було розроблено механізм управління адаптацією до змін підприємства, який базується на формуванні чотирьох основних механізмів за компонентами: організаційно-економічним, правовим, технологічним та соціальним. Використання розробок дало можливість «Cereales Y Harinas Garsan S.L.» удосконалити систему управління адаптацією до змін та отримати нові резерви підвищення ефективності діяльності (довідка № 22/ 07/6 від 22.07.2020 р.);

- СВГ «Удобное» використовує методологічні та практичні розробки автора: щодо формування концепції системи управління адаптацією до змін на підприємстві (яка складається із чотирьох основних компонентів); щодо використання методики аналізу та оцінки впливу змін на діяльність підприємства; щодо формування моделей системи управління адаптацією до змін на підприємстві; щодо використання практичних алгоритмів і схем

вибору напрямів впровадження змін та інструментарію впровадження. Впровадження та використання на практиці зазначених розробок надали можливість підприємству спростити процедуру аналізу діяльності підприємства з метою адаптації до змін та уніфікувати значну кількість бізнес-процесів на підприємстві (довідка № 17 від 20.01.2021 р.);

- на ПАТ ДПЗКУ «Одеський комбінат хлібопродуктів» були використані авторські методичні засади оцінки передумов впливу змін на формування та впровадження системи управління адаптацією до змін на підприємстві. Використання цих авторських напрацювань дало можливість ПАТ ДПЗКУ «Одеський комбінат хлібопродуктів» покращити процес управління підприємством, спростити процедуру аналізу й оцінки діяльності, уніфікувати процедуру вибору інструментів адаптації діяльності до змін та досягти підвищення основних показників ефективності діяльності у період 2017–2019 рр. (довідка № 48 від 08.02.2021 р.);

- застосування методологічних засад щодо моделювання формування системи управління адаптацією діяльності підприємства до змін допомогло ТОВ «Столичний Млин» спростити процес управління адаптацією підприємства до змін, уніфікувати методи та інструменти, які використовує підприємство під час такого управління. Зокрема, на ТОВ «Столичний Млин» були використані авторські методичні засади вибору інструментів управління за основними компонентами моделі системи управління адаптацією до змін, завдяки чому підприємство значно покращило показники своєї ефективності (довідка № 1-31 від 08.02.2021 р.).

Результати наукового дослідження були використані Департаментом економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації при розробленні програм економічного та соціального розвитку Одеської області на 2017–2020 роки (довідка № 01.1-17/2470 від 22.12.2020 р.).

Результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Одеського національного економічного університету при викладанні

дисциплін «Економіка підприємства», «Економіка, організація та управління підприємствами сфери послуг», «Інформаційно-програмне забезпечення підприємництва», «Тренінг “Організація стартапу”» (довідка № 01-18/350 від 10.02.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки й рекомендації, які виносяться на захист, отримані автором самостійно та відображені в опублікованих працях. З опублікованих у співавторстві наукових праць використані лише ті положення, що є результатом власних напрацювань здобувача. Особистий внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, зазначено окремо у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи пройшли апробацію на наукових і науково-практичних конференціях, зокрема на Міжнародних науково-практичних конференціях: «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (м. Одеса, 2013–2020); «Економіка сталого розвитку: теоретичні підходи та практичні рекомендації» (м. Кошице, Словаччина, 2015); «Сучасні проблеми менеджменту» (м. Київ, 2016); «Регіональна, галузева та суб'єктна економіка України на шляху до євроінтеграції» (м. Харків, 2017); «Трансформація фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності: реалії сьогодення та погляд у майбутнє» (м. Ірпінь, 2017); «Економіка міста та урбаністика» (м. Київ, 2018); «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток» (м. Харків, 2018); «Тридцять п'яті економіко-правові дискусії» (м. Львів, 2019); «Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні» (м. Київ, 2019); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури», (м. Львів, 2019); «Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства» (м. Луцьк, 2019); «Актуальні проблеми маркетингового менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки» (м. Луцьк, 2020); а також на Всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми

економіки та управління в умовах системної кризи (м. Львів, 2016); «Модернізація економіки в умовах зростання суспільної свідомості: туризм, людиномірність, партнерство, кооперація» (м. Полтава, 2017); «Економіка, підприємництво, менеджмент: сучасний стан і обриси майбутнього» (м. Дніпро, 2019).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 51 науковій публікації, із них: 2 колективні монографії; 21 публікація у наукових фахових виданнях України, більшість з яких включено до міжнародних наукометричних баз даних; 4 – у наукових періодичних виданнях інших держав; 22 – у матеріалах конференцій; 2 – в інших наукових періодичних виданнях України. Загальний обсяг публікацій становить 81,57 д. а. Особисто авторові належить 21,71 д. а.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 387 сторінках, загальний обсяг дисертації становить 521 сторінка. Робота містить 50 рисунків, 53 таблиці, 18 додатків, розміщених на 73 сторінках. Список використаних джерел містить 425 найменувань на 43 сторінках.

Висновки до розділу 5

Динамічні умови господарювання та наслідки всесвітньої пандемії COVID-19 зумовлюють складності в управлінні підприємствами.

Підприємства борошномельно-круп'яної промисловості є одними із визначальних у структурі виробництва агропромислової продукції. Проте навіть вони зазнають багатьох проблем: скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва як бази для розвитку борошномельної промисловості; постійне зростання цін на окремі види сировини для борошномельного виробництва сприяє збільшенню собівартості виробництва борошна та зменшенню загальної рентабельності діяльності борошномельних підприємств; наявні в країні проблеми з ринком землі створюють передумови для формування тіньової монополії на землю.

У цій сфері збільшує обсяги загальносвітова тенденція до створення невеликих борошномельних підприємств, які є основними постачальниками для приватного хлібопекарства.

У цьому розділі наведено поетапне практичне застосування концепції системи управління адаптацією підприємств на прикладі агропромислових підприємств (підприємств борошномельно-круп'яної промисловості), продемонстровано послідовність дій за всіма елементами запропонованої моделі, що створило можливість висвітлити практичні аспекти оцінки передумов адаптації агропромислових підприємств, формування системи управління адаптацією, розроблення організаційно-практичних та інструментальних засобів з впровадження концепції системи управління адаптацією агропромислових підприємств до змін, а також фінального прогнозування результативності впровадження елементів запропонованої концепції в практичну діяльність досліджуваних агропромислових підприємств.

За результатами досліджень, висвітлених у цьому підрозділі щодо оцінки передумов формування системи управління адаптацією до змін в контексті основних зовнішніх чинників (циклічних і хаотичних (макро- та мезорівні) за чотирма компонентами, слід підкреслити наступне: показник I_{ext} має значення 0,492, що свідчить про можливість погіршувального впливу чинників, які входять до його складу, тобто експерти прогнозують загальні тенденції зниження темпів розвитку підприємств борошномельно-круп'яної сфери; найбільш негативний вплив на значення показника I_{ent} здійснюють чинники зовнішнього середовища, які аналізувались на макрорівні, що унеможлиблює використання активних засобів адаптації при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін, лише пасивне пристосування до макроумов; серед чинників впливу на макро- та мезорівні найбільш негативні передумови мають чинники технологічного компонента, на що підприємствам слід звернути особливу увагу при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін.

Провівши дослідження впливу внутрішніх чинників досліджуваних підприємств на передумови формування системи управління адаптацією підприємства до змін ми отримали наступні висновки: більшість досліджуваних підприємств має негативні передумови щодо чинників технологічного компонента внутрішнього середовища, що підтверджує висновки аналізу й оцінки чинників зовнішнього середовища; найбільш сприятливими прогнозуються чинники організаційно-економічного компонента для більшості досліджуваних підприємств; чинники соціального компонента мають широкий діапазон значень для досліджуваних підприємств, що підтверджує гіпотезу щодо необхідності приділити особливу увагу людському чиннику при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін.

За результатами проведених розрахунків зазначимо, що підприємства мають нерівномірні результати оцінки передумов

формування системи управління адаптацією підприємства до змін. Немає жодного підприємства, яке за результатами аналізу мало б перспективні умови для розвитку за всіма чотирма компонентами, всі підприємства мають вузькі місця та потребують формування системи управління адаптацією підприємства до змін.

З метою апробації результатів дослідження було проведено оцінювання рівня сприйняття персоналом можливих змін. Отримано наступні дані: лише на двох із досліджуваних підприємств спостерігається позитивне значення інтегрального показника оцінки кваліфікаційно-психологічного рівня персоналу, тобто рівень кваліфікаційно-психологічного стану персоналу є сприятливим для позитивних змін на підприємстві, є наявні кваліфікаційні можливості та психологічні особливості персоналу; рівень інтегрального показника оцінки відношення персоналу до можливих змін є найбільш сприятливим для діяльності ТОВ «CerealesY Harinas Garsan S.L.», тобто працівники цього підприємства більш позитивно сприймають можливі зміни у системі управління адаптацією підприємства до змін; персонал ТОВ «Зоря» сприймає можливі зміни негативно, що може створити перешкоди для впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін; персонал ТОВ «Клам Олія» сприймає можливі зміни у системі управління адаптацією підприємства до змін нейтрально, тобто не проявляє ані зацікавленості, ані супротиву таким змінам.

Оцінювання рівня інтегрального показника передумов формування системи управління адаптацією досліджуваних підприємств виявило наступне: стадія циклу розвитку економіки, наслідки всесвітньої пандемії COVID-19 та зовнішні чинники розвитку економіки за всіма компонентами створюють несприятливі передумови для діяльності підприємств, що має бути відображено в моделі формування системи управління адаптацією підприємства до змін; перспективність позитивного впливу внутрішніх чинників діяльності досліджуваних

підприємств має місце, проте чинники впливають на кожне підприємство своєю мірою, що також буде відображено у моделі та інструментах системи управління адаптацією підприємства до змін; на низьке значення інтегрального показника оцінки передумов формування системи управління адаптацією підприємства до змін негативно впливає рівень сприйняття персоналом змін, що також має враховуватися при формуванні моделі системи управління адаптацією підприємства до змін.

Для практичної апробації концепції формування системи управління адаптацією підприємства до змін на ТОВ «Зоря» було вжито таких заходів: сформульовано основну мету системи управління адаптацією підприємства до змін та завдання, проведений SWOT-аналіз за компонентами надав можливість визначити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для досліджуваного підприємства; сформовано перелік моделей управління, необхідних для розроблення за компонентами системи управління адаптацією підприємства до змін; розроблено базові підходи до управління бізнес-процесами за компонентами моделі формування системи управління адаптацією підприємства до змін; розроблено прикладний інструментарій формування елементів системи управління адаптацією підприємства до змін; представлено перелік основних розроблених організаційно-практичних заходів та інструментів при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін; в рамках формування Інструкції було розроблено перелік бізнес-процесів та відповідальних за ці процеси для ТОВ «Зоря»; розроблено переліки підсистем-індикаторів за кожним компонентом; здійснено прогнозування результатів впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін ТОВ «Зоря» за допомогою двох методів: прогнозування розвитку підприємства без впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін та з урахуванням впровадження; розраховано кореляційно-регресійні моделі

впливу на чистий прибуток за компонентами системи управління адаптацією підприємства до змін.

При прогнозуванні зростання чистого прибутку з використанням лінійного рівняння регресії було отримано сумарне значення чистого прибутку підприємства у розмірі 1 634,02 тис. грн. Водночас, прогнозування зростання чистого прибутку за компонентами в результаті формування та впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін у прогнозному періоді надає можливість підприємству отримати чистий прибуток у розмірі 2 604,52 грн, що на 970,50 тис. грн або на 59,4% більше, ніж без системи управління адаптацією підприємства до змін. Отримані дані свідчать про результативність формування та впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін для досліджуваного підприємства. Слід також зауважити, що за результатами практичної апробації на досліджуваному підприємстві було отримано реальне зростання чистого прибутку, що підтвердило гіпотезу результативності впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін.

Основні положення, опубліковані в даному розділі, апробовано в:
[69; 73; 75-76; 79; 87; 178; 395]

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичні узагальнення, розроблено практичний інструментарій для вирішення актуальної наукової проблеми щодо формування системи управління адаптацією підприємства до змін. За результатами проведеного дослідження дійшли таких висновків:

1. Досліджено та систематизовано теоретичні підходи до класифікації змін у діяльності підприємств, що дало можливість обґрунтувати необхідність врахування передбачуваних і непередбачуваних можливостей виникнення змін у діяльності підприємства, зосереджуючи увагу на зовнішніх (циклічних і хаотичних) та внутрішніх чинниках середовища функціонування підприємства, під впливом яких виникають зміни, що спрощує процедуру дослідження та подальшого реагування на такі зміни під час формування системи управління адаптацією підприємства до змін. Дослідження та систематизація видів наявних змін у діяльності підприємства створює фундамент до розуміння можливих траєкторій, напрямів руху та можливого впливу змін на діяльність підприємства.

2. Досліджено теоретичне обґрунтування розвитку підходів до управління підприємствами, яке дало можливість виділити переваги та недоліки використання різних підходів при управлінні підприємствами до змін, що дозволило поєднати при формуванні системи управління адаптацією підприємств до змін найбільш вдалі елементи, створило передумови для формування чіткої уяви щодо структури та компонентів системи управління адаптацією підприємств до змін, яка базується на засадах змішаного підходу до управління.

3. Виділено та підтверджено диференціацію поняття «адаптація діяльності підприємств до змін» від інших теоретичних підходів, що акцентує увагу на глибинних відмінностях теоретичних підходів адаптації підприємств до змін, виділяючи її основні переваги та

особливості застосування, що створює передумови для формування чіткої структури та компонентів системи управління адаптацією підприємств до змін. Проведені дослідження дозволили систематизувати та уточнити категорійно-понятійний апарат системи управління адаптацією підприємства до змін, що уможливило поєднати найбільш вдалі концептуальні визначення понять при формуванні системи управління адаптацією підприємств до змін.

Запропоновано власне визначення поняття «адаптація діяльності підприємств», яке враховує позитивні сторони та недоліки досліджених теоретичних підходів. Під «адаптацією» розуміється безперервний процес реакції на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємств шляхом їх дослідження, розроблення та впровадження системи змін в управління організаційно-економічними, правовими, технологічними та соціальними складовими діяльності підприємств для досягнення цільових показників діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємств з урахуванням чинників розвитку підприємств, що створює уніфікований підхід до використання понятійно-категорійного апарату при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін.

В результаті дослідження диференціації сутності адаптації діяльності підприємств до змін від інших теоретичних підходів виявлено, що адаптація до змін виступає як комплексне поєднання переваг існуючих теоретичних підходів та компонентів до управління діяльністю підприємств, тобто система управління адаптацією діяльності підприємств до змін виступає як комплексне поєднання найбільш вдалих і доцільних інструментів управління діяльністю підприємств з урахуванням специфіки передумов формування такої системи.

4. Запропоновано теоретичний підхід до формування сутності поняття «система управління адаптацією підприємства до змін». Під системою управління адаптацією підприємств до змін слід розуміти

комплекс взаємозв'язків керуючої та керованої систем (підприємства) через компоненти підсистеми управління: механізм управління адаптацією до змін (організаційно-економічний, правовий, технологічний та соціальний компоненти) та управлінську діяльність, пов'язану з плануванням організацією, мотивацією, контролем і координацією розроблення та впровадження такого механізму в діяльність підприємства. Система управління адаптацією до змін є локальною підсистемою загальної системи управління підприємством. Вона вирішує локальне завдання – адаптацію до постійно виникаючих у діяльності підприємства передбачуваних і непередбачуваних змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі шляхом розроблення й впровадження управлінської діяльності та механізму адаптації до змін, що створюють передумови для розроблення та впровадження в діяльність підприємства основних заходів щодо регулювання бізнес-процесів за основними функціями менеджменту: плануванням, організацією, мотивацією, контролем та координацією.

5. Розроблено теоретико-методологічний підхід щодо формування системи управління адаптацією підприємств до змін, який базується на формуванні та впровадженні основних елементів і складових за чотирма основними компонентами (організаційно-економічний, правовий, технологічний та соціальний), з використанням методів і методик змішаного підходу до управління (системного, функціонального та процесного), що дає можливість започаткувати новий напрямок в управлінні адаптацією підприємств до змін, спрощенні самого процесу управління, врахуванні чинників зовнішнього (циклічних і хаотичних) та внутрішнього середовища функціонування підприємства, рівня сприйняття персоналом змін, що сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства в цілому. Запропонований теоретико-методологічний підхід включає чотири основні компоненти, виділяє логічну послідовність етапів, елементи механізму, структуру, алгоритм

процесу формування та реалізації, що надає можливість оцінити результати такого управління та застосовувати на підприємстві у спрощеному форматі елементи управління адаптацією агропромислового підприємства до змін за необхідними йому компонентами.

Запропоновано загальну систему управління адаптацією підприємства уявити як циклічний рух, який складається з наступних етапів:

- аналіз та оцінка умов підприємства у зовнішньому (включаючи дослідження чинників циклічності) та внутрішньому середовищі його функціонування;
- виявлення слабких сторін і вузьких місць у функціонуванні підприємства;
- виявлення сильних сторін і можливостей функціонування підприємства;
- прогнозування напрямів розвитку підприємства;
- формування механізму реагування підприємства на можливі негативні зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування;
- формування інноваційних підходів до управління підприємством за наявних і прогнозованих умов функціонування підприємства;
- розроблення та впровадження механізмів системи управління адаптацією підприємства до змін на рівні організаційно-економічного, правового, технологічного та соціального компонентів;
- моніторинг і контроль за основними етапами та елементами системи управління адаптацією підприємства до змін;
- корегування системи управління адаптацією підприємства до змін зі зміною умов функціонування.

Розроблено алгоритм формування системи управління підприємства до змін, що включає чотири основні компоненти, виділяє

архітектоніку, логічну послідовність етапів механізму, структуру, алгоритм процесу формування та реалізації, що надає можливість оцінити результати такого управління, та застосовувати на підприємстві у спрощеному форматі елементи управління адаптацією підприємства до змін за необхідними йому компонентами.

6. Запропоновано концепцію інструментальної бази моделювання системи управління адаптацією підприємства до змін, яка має ряд переваг при практичному використанні підприємствами: базується на сформованих підприємством баченні, місії та основних завданнях розвитку; враховує чинники циклічності, що є відображенням існуючих тенденцій в економіці світу та країни і безпосередньо впливають на розвиток підприємства; надає можливість провести комплексну оцінку зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства, розрахувати та спрогнозувати психологічно-кваліфікаційний рівень персоналу та рівень сприйняття цим персоналом змін; спирається на теоретичні засади процесного підходу при розробленні механізмів управління за окремими компонентами на основі управління бізнес-процесами, що надає можливість виділити найбільш вузькі бізнес-процеси підприємства за компонентами; враховує необхідність прогнозування та управління ризиками; розробляється за основними функціями менеджменту, що надає можливість враховувати послідовність управління підприємством за основними компонентами системи управління адаптацією підприємств до змін; враховує необхідність систематизації та керування забезпечуючими процесами: інфраструктурою та інформацією; обов'язково враховує необхідність зворотного зв'язку, корегування розроблених заходів системи управління адаптацією до змін у результаті моніторингу та контролю за наслідками її впровадження.

7. Розроблено інструментальну базу моделі системи управління підприємства до змін для підприємств агропромислової сфери, що

базується на виборі варіативних варіантів за основними чотирма компонентами механізму управління адаптацією до змін, враховуючи результати оцінювання інтегрального показника передумов формування системи управління адаптацією до змін підприємств, що надає можливість спростити комплексний підхід щодо впровадження системи управління адаптацією підприємств до змін і підвищити ефективність впровадження такого підходу до управління. Розроблено авторське бачення шаблонів вибору методологічних підходів щодо формування систем управління адаптацією підприємств до змін з урахуванням циклічного стану економіки та з урахуванням аналізу зовнішнього й внутрішнього середовища та рівня оцінки сприйняття персоналом змін. Такий формалізований підхід надає можливість спрощення процедури вибору та економії часу на аналіз і дослідження виникаючих у підприємства передумов формування системи управління адаптацією діяльності підприємства до змін.

8. Сформовано теоретико-методологічний підхід до створення комплексної системи оцінювання передумов формування системи управління адаптацією підприємства до змін, яка враховує вплив зовнішніх (циклічних і хаотичних) та внутрішніх чинників діяльності підприємства, рівень сприйняття персоналом змін для кожного із компонентів системи управління адаптацією підприємства до змін, що дозволяє оцінити та спрогнозувати зміну показників діяльності підприємства в результаті впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін. Запропоновано комплексний підхід із деталізацією етапів розрахунків, методів, чинників та інструментів формування інтегрального показника оцінки передумов формування системи управління адаптацією підприємства до змін. Такий комплексний підхід спирається на розрахунок чотирьох окремих інтегральних показників оцінки передумов формування системи управління адаптацією підприємства до змін за напрямками: оцінка зовнішніх чинників впливу

(циклічних і хаотичних), оцінка внутрішніх чинників впливу, оцінка рівня сприйняття змін персоналом.

9. Простежено загальноекономічні тенденції розвитку економіки України з використанням математичного інструментарію, що надало можливість спрогнозувати напрямки розвитку впливу циклічних чинників на передумови формування системи управління адаптацією підприємств до змін. Динамічні умови господарювання та наслідки всесвітньої пандемії COVID-19 зумовлюють складність загальноекономічної ситуації в країні. Використання математичного інструментарію дослідження загальноекономічних передумов і тенденцій розвитку економіки України уможливорює в узагальненому вигляді прогнозувати найсуттєвіші напрямки руху економіки країни, що є одним із пріоритетних завдань при розробленні системи управління адаптацією підприємств до змін.

10. Досліджено та систематизовано специфічні особливості функціонування та взаємозв'язки між підприємствами агропромислової сфери, що дозволило визначити теоретичні засади функціонування підприємств агропромислової сфери, законодавчі обмеження та перспективи розвитку взаємозв'язків з урахуванням тенденцій до диверсифікації діяльності, що надало можливість сформулювати комплексну уяву про систему функціонування підприємств агропромислової сфери в Україні.

Простежено чинники та тенденції розвитку підприємств агропромислової сфери, завдяки чому сформульовано загальний базис можливих позитивних і негативних тенденцій у розвитку агропромислової сфери в країні. Агропромислова сфера України характеризується складністю взаємозв'язків у структурі, поєднуючи у собі два рівні суб'єктів господарювання: основних і допоміжних суб'єктів ринку. Складність і багатоетапність виробляємої продукції зумовлюють необхідність комплексного підходу до формування системи управління

такими підприємствами. Основним ресурсом для агропромислової переробки є сільськогосподарська продукція. Розвиток сільськогосподарського виробництва в країні перебуває у складному становищі, відбувається зміна структури сільськогосподарського виробництва у бік нарощування виробництва сировини для продажу, із домінуванням технічних культур у рослинництві, що значно знижує потенціал і перспективи подальшої родючості в країні. Тваринництво взагалі зазнає тяжкої участі, нарощують обсяги лише окремі сфери тваринництва, країна має нагальну проблему – імпортозалежність від придбання багатьох видів продукції тваринництва для забезпечення продовольчих потреб.

Систематизовано тенденції та чинники розвитку управління підприємствами агропромислової сфери в Україні, що фокусує увагу на основних чотирьох компонентах (організаційно-економічний, правовий, технологічний та соціальний) і створює передумови для ґрунтовного формування системи управління адаптацією підприємств до змін з урахуванням сучасних тенденцій, що спрощує процес аналізу його діяльності та зрештою створює переваги в економії часу та спрощенні процедури формування системи управління адаптацією до змін підприємств.

Підприємства борошномельно-круп'яної промисловості є одними з визначальних у структурі виробництва агропромислової продукції. Проте підприємства цієї сфери також зазнають багатьох проблем: скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва як бази для розвитку борошномельної промисловості; постійне зростання цін на окремі види сировини для борошномельного виробництва сприяє збільшенню собівартості виробництва борошна та зменшенню загальної рентабельності діяльності борошномельних підприємств; наявні в країні проблеми з ринком землі створюють передумови для формування

тіньової монополії на землю; зростає частка «тіньового» ринку борошномельно-круп'яної продукції.

Найбільш несприятливими аспектами для борошномельно-круп'яних підприємств України виступають залежність від врожайності та несприятливий бізнес-клімат у державі. Ці чинники створюють значні перепони для розвитку та функціонування таких підприємств. У зазначеній сфері нарощує обсяги загальносвітова тенденція до створення невеликих борошномельних підприємств, які є основними постачальниками для приватного хлібопекарства. З'являються новітні тенденції виробництва замороженої продукції, що потребують переосмислення та впровадження в практику з урахуванням специфіки діяльності в умовах України.

11. Систематизовано тенденції впливу чинників на функціонування підприємств агропромислової сфери шляхом оцінки передумов формування системи управління адаптацією підприємства до змін.

Розраховано інтегральний показник оцінки передумов формування системи управління адаптацією до змін підприємств із урахуванням впливу зовнішніх чинників функціонування підприємств агропромислової сфери, що базується на використанні методики чотирикомпонентного аналізу, яка на відміну від інших надає можливість визначити вузькі та сильні аспекти впливу зовнішніх чинників на функціонування підприємств агропромислової сфери, що стає підґрунтям для розроблення ефективної системи управління адаптацією підприємств до змін з метою підвищення ефективності їх діяльності. Розрахунок такого показника є необхідним етапом дослідження зовнішньої складової діяльності підприємств агропромислової сфери. Чинники, що пропонуються як елементи моделі цього інтегрального показника, відібрані з урахуванням специфіки функціонування агропромислових підприємств у зовнішньому середовищі.

Розраховано інтегральний показник оцінки передумов формування системи управління адаптацією підприємств до змін з урахуванням впливу внутрішніх чинників функціонування підприємств агропромислової сфери, що базується на використанні методики чотирикомпонентного аналізу, яка на відміну від інших надає можливість визначити вузькі та сильні аспекти впливу внутрішніх чинників на функціонування підприємств агропромислової сфери, із формуванням моделі впливу чинників, що стає підґрунтям для розроблення інструментарію формування ефективної системи управління адаптацією підприємств до змін. Розрахунок цього показника є необхідним етапом дослідження внутрішньої складової діяльності підприємств агропромислової сфери. Чинники, що пропонуються як елементи моделі цього інтегрального показника, відібрані з урахуванням специфіки функціонування агропромислових підприємств у внутрішньому середовищі. Поєднання методів факторного та матричного аналізу при формуванні цього інтегрального показника надало можливість використати переваги такого поєднання при формуванні системи управління адаптацією підприємства до змін.

Розраховано інтегральний показник оцінки передумов формування системи управління адаптацією до змін підприємств із урахуванням рівня сприйняття змін персоналом, який складається із двох основних блоків аналізу: аналізу професійно-кваліфікаційного рівня персоналу та оцінки рівня психологічного сприйняття персоналом змін. Такий підхід надає можливість підприємству проаналізувати наявні професійно-кваліфікаційні можливості та вузькі місця для впровадження змін з боку персоналу, а також виявити та розробити заходи, що нейтралізують можливий негативний опір змінам, який може виникати у персоналу підприємства.

12. Розроблено та апробовано на практиці організаційно-прикладні моделі та схеми формування системи управління адаптацією

агропромислових підприємств до змін, що враховують специфіку функціонування підприємства в зазначеній сфері, надають можливість підприємству гнучко реагувати на зміни середовища функціонування шляхом вибору основних варіантів дій із найбільш прийнятних до ситуації, що спрощує процедуру впровадження системи управління адаптацією підприємства до змін і створює передумови для підвищення його ефективності.

Апробовано методологічний підхід і практичний інструментарій формування системи управління адаптацією сучасних агропромислових підприємств до змін, які виявили ознаки можливості реалізації в практичній діяльності підприємства агропромислової сфери, використовуючи повний або скорочений алгоритми формування, що надало можливість підприємствам агропромислової сфери виявити свої переваги та недоліки в контексті циклічних коливань, зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, рівня сприйняття персоналом змін, а також запровадити в управлінську діяльність практичні рекомендації, що створюють умови для підвищення ефективності діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абакуменко О., Марченко Н., Мороз К. Агрокредитування в Україні : сучасний стан та основні проблеми. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 2. С. 246–252.
2. Агробізнес: актуальні проблеми та напрямки його розвитку : монографія. Одеса, 2010. 240 с.
3. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / пер. с англ.; общ. ред. и предисл. В. И. Данилова-Данильяна. М., 1985. URL: http://gtmarket.ru/files/book/Russell_Ackoff_Creating_the_Corporate_Future.pdf (дата звернення: 20.06.2019)
4. Аксенов П. В. Реструктуризация как способ обеспечения устойчивости развития компании. *Эффективное антикризисное управление*. 2012. № 4 (73). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/restrukturizatsiya-kak-sposob-obespecheniya-ustoychivosti-razvitiya-kompanii> (дата звернення: 14.05.2020)
5. Александров И. А. Инновационно-устойчивое развитие экономики. *Економіка : реалії часу*. 2015. № 3. С. 200–205.
6. Алексеев С. Б. Формування адаптивного управління підприємствами вугільного машинобудування : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами». Дніпро, 2003. 23 с.
7. Амбарцумов А. А., Стерликов Ф. Ф. 1000 терминов и понятий рыночной экономики : справочное учебное пособие. М.: Крон-пресс, 1993. 302 с.
8. Амоша О. І., Землянкін А. І., Підоричева І. Ю. Удосконалення системи управління інноваціями як умова прискорення структурних реформ в Україні. *Економіка України*. 2015. № 9. С. 49–65.
9. Андрейченко А. В. Методологія дослідження економічної кон'юнктури ринку продукції АПК. *Вісник ОНУ. Серія: економіка*.

- Одеса, 2017. Том 22, вип. № 7 (60) С. 23–26.
10. Андрейченко А. В. Розвиток агропромислового виробництва в контексті проблеми ресурсозбереження в АПК України. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 57–61.
 11. Андрейченко А. В., Горбаченко С. А. Поєднання індивідуальних та командних професійних компетенцій у сучасному управлінні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління* : зб. наук. праць / ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса, 2017. Т. 16, вип. № 3 (37). С. 151–160.
 12. Андрейченко А. В., Горбаченко С. А., Грінченко Р. В., Кучеренко В. Р. Аналіз ринкової кон'юнктури : навчальний посібник / ОНЕУ. Одеса, 2014. 345 с.
 13. Андрейченко А. В., Заєць М. А. Специфіка розвитку та управління підприємствами харчової галузі. *Економіка харчової промисловості*. Одеса, 2014. № 1 (21). С. 29–35.
 14. Андрианов В. Д. Россия: экономический и инвестиционный потенциал. М.: ОАО «Издательство «Экономика», 1999. 662 с.
 15. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : КНЕУ, 2002. 624.
 16. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
 17. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. Київ : КНЕУ, 2005. 292 с.
 18. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. СПб.: Питер, 1999. 416 с.
 19. Артеменко О. О. Системи техніко-технологічного забезпечення виробництва продукції рослинництва: типологія, моделі побудови, перспективи розвитку. *Вісник ХНТУСГ: економічні науки* / ХНТУСГ. Харків, 2010. Вип. 105. С. 375–390.
 20. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. М.: Омега-Л, 2006. 584 с.

21. Афоничкин А. И. Управленческие решения в экономических системах. СПб: Питер, 2009. 480 с.
22. Бабич О. В., Будникова А. Л. Особенности адаптации деятельности предприятия к современным условиям. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/osobennosti-adaptatsii-deyatelnosti-predpriyatiya-k-sovremennym-usloviyam> (дата звернення: 10.04.2019)
23. Бажал Ю. М. Шумпетерівська парадигма «статички» і «динаміки» економічної системи та її практичне значення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Випуск 4 [145]. С. 5–8.
24. Балаш В. А., Балаш О. С. Модели линейной регрессии для панельных данных. Москва, 2002. 65 с.
25. Балджи М. Д. Організаційно-економічні засади комплексного природокористування на регіональному рівні. Атлант, 2010. 500 с.
26. Банева І. О. Використання методів адаптації в управлінні ресурсним потенціалом підприємств аграрного сектору. *Агросвіт*. 2013. № 1. С. 2–5.
27. Банева І. О. Пріоритетні напрямки розвитку аграрних підприємств на основі ефективного використання їх ресурсного потенціалу. *Інвестиції: Практика та досвід*. 2013. № 1. С. 34–35.
28. Банева І. О. Стан і тенденції розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. Спецвип. 33, ч. 3. С. 6–9.
29. Басюркіна, Н. Й. Роль держави у процесі залучення інвестиції в розвиток аграрного сектору. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 1. С. 118–126.
30. Берницька Д. Стратегічний аналіз зовнішнього середовища підприємства методом PEST/STEP аналізу. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 11, ч. 2. С. 41–45.

31. Бізнес-моделювання й управління потоками робіт і документообігом в економічних системах : монографія / В. С. Пономаренко, І. О. Золотарьова, С. В. Мухін та ін.; за заг. ред. В. С. Пономаренко. Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. 272 с.
32. Білоусько Я. К. Інвестиційне забезпечення техніко-технологічного переоснащення аграрного виробництва. *Економіка АПК*. 2007. № 6. С. 32–35.
33. Білоусько Я. К., Денисенко П. А., Питулько В. О., Головка А. М. Перспективи розвитку технічного забезпечення аграрного виробництва. *Економіка АПК*. 2004. № 1. С. 22–26.
34. Білоусько Я. К., Лузан Ю. Я., Товстопят В. Л. Техніко-технологічне забезпечення сільського господарства. *Економіка АПК*. 2009. № 12. С. 29–33.
35. Білошкурська Н. В. Моделі адаптивної поведінки та їх роль у формуванні економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 12 (114). С. 101–105.
36. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс. Киев : Эльга, 2005. 656 с.
37. Бойко А. Концептуалізація стійкості національної економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2014. № 1. С. 5–19.
38. Бойко Л. М. Теоретичні аспекти регулювання земельних відносин у сільському господарстві. *Актуальні проблеми економік*. № 9 (171). 2015. С. 8–15.
39. Большаков А. С. Менеджмент. СПб.: Питер, 2000. 160 с.
40. Большой экономический словарь / под. ред. А. Н. Азрилияна. 7-е изд., доп. М.: Институт новой экономики, 2008. 1472 с.
41. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Книжный мир, 2005. 860 с.

42. Бояринова К. О. Наукові підходи та детермінанти забезпечення інноваційної адаптивності промислового підприємства. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 14. № 2. С. 111–116.
43. Браунинг П. Современные экономические теории. М.: Экономика, 1987. 342 с.
44. Будник М. М. Адаптація промислових підприємств до ринкових умов господарювання : дис. ... канд. економ. наук : 08.06.01. Харків, 2002. 199 с.
45. Васильева О. Управление предприятием. *Корпоративные системы*. 2000. № 4. С. 23.
46. Васюткіна Н. В. Управління сталим розвитком підприємств: теоретико-методологічний аспект. Київ : Ліра-К, 2014. 334 с.
47. Вдовенко Н. М. Забезпечення продовольчої безпеки шляхом інноваційно-інвестиційного розвитку аграрного сектору. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_21. (дата звернення: 30.10.2019)
48. Вечканов Г. С. Краткая экономическая энциклопедия / Г. С. Вечканов, Г. Р. Вечканова, В. Т. Пуляев. СПб.: Петрополис, 1998. 509 с.
49. Виханский О. С. Стратегическое управление : учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Гардарика, 1998. 296 с.
50. Воронков Д. К. Управління стратегічними змінами щодо інноваційного розвитку підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6, т. 3. С. 7–11.
51. Гадзало Я. М., Жук В. М. Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю : наук. доповідь. Київ : ННЦ ІАЕ, 2015. 40 с.
52. Галушко Е. С., Галушко С. А. Обоснование организационно-экономического механизма адаптации предприятия. *Вестник*

- СевНТУ*. 2012. URL: http://sevntu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/5515/1/130_07.pdf/_(дата звернення: 12.08.2019)
53. Галушко Є. С., Галушко С. А., Лопатьєв П. С. Сутність механізму адаптації промислового підприємства. *Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою* : зб. наук. праць / ДонДУУ. 2012. С. 245–250.
54. Геворкян А. Ю. Теоретико-методологічна сутність категорії «адаптація» підприємств. *Вісник НТУ «ХПІ»*. Серія: *Актуальні проблеми управління*. 2011. № 14. URL: <http://archive.kpi.kharkov.ua/View/19406/> (дата звернення: 11.05.2019)
55. Геєць В. М. Економіка України : ключові проблеми і перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7–22.
56. Герасимчук Н. А. Організаційно-економічні засади формування ресурсозберігаючого механізму розвитку АПК : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Київ, 2015. 435 с.
57. Головень О. В. Оцінка впливу факторів зовнішнього середовища на операційну діяльність підприємства на підґрунті нейронних мереж. *Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці*. 2012. № 1. С. 119–141.
58. Гонта О. І., Косач І. А. Особливості формування інтеграційних підприємницьких агропромислових структур в контексті відносин державно-приватного партнерства. *Науковий вісник Полісся*. 2017. Вип. № 1 (1). С. 25–29.
59. Гончаренко І. В., Козаченко А. Ю. Експорт аграрної продукції регіону в контексті глобальних тенденцій. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2016. Вип. № 4 (92). С. 23–32.
60. Готра В. В. Формування державних пріоритетів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку АПК України в умовах євроінтеграції : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Київ, 2015. 395 с.

61. Грабинська І. В. Еволюція поглядів на методи дослідження коливань ділової активності. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій»*. 2013. Вип. 2. С. 3–9.
62. Градова А. П. Стратегія економічного управління підприємством. Київ, 1999. 211 с.
63. Гринченко Р. В. Влияние первопричин циклических колебаний в экономике на деятельность агропромышленных предприятий. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 вересня 2016 р. Одеса : Атлант, 2016. С. 379–380.
64. Гринченко Р. В. Развитие теоретических концепций первопричин циклических колебаний в экономике. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2015. Т. 14, вип. № 3 (31). С. 74–84.
65. Гринько Т. В. Основи управління адаптивним інноваційним розвитком підприємства. *Проблеми економіки*. 2011. № 3. С. 94–97.
66. Гринько Т. В., Гвініашвілі Т. З. Методичний підхід до управління змінами в діяльності суб'єктів підприємництва. *Економіка розвитку*. 2017. № 3 (83). С. 59–66.
67. Гринько Т. М., Шибецька М. О. Методичні підходи до вибору стратегічних альтернатив розвитку суб'єктів підприємництва. *Управління розвитком*. 2017. № 1–2 (187–188). С. 94–100.
68. Гришакина Н. И., Юрина Н. Н. Теоретические основы исследования конкурентоспособности продукции АПК. *Вестник Новгородского гос. ун-та. Сер.: Экономические науки*. 2014. № 82. С. 86–90.
69. Гринченко Р. В. Альтернативні джерела інноваційної діяльності підприємств агропромислового бізнесу України. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 вересня 2017 р. Одеса : Атлант, 2017. С. 87–88.

70. Грінченко Р. В. Аналіз компонент середовища функціонування підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 27, ч. 2. С. 9–12.
71. Грінченко Р. В. Використання математико-статистичних методів при управлінні адаптацією підприємств до змін. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 вересня 2019 р. Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2019. С. 223–224.
72. Грінченко Р. В. Глобальне управління якістю та реінжиніринг бізнес-процесів: сутність та відмінності. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 31 жовтня 2019 р. Луцьк : СНУ, 2019. С. 552–554.
73. Грінченко Р. В. Етапи визначення ефективності механізму адаптації підприємства до змін. *Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 11 квітня 2018 р. Київ : КНУТД, 2019. С. 213–216.
74. Грінченко Р. В. Застосування інструментарію аналізу Фур'є до дослідження циклічних коливань. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 1 (49), т. 1. С. 20–25.
75. Грінченко Р. В. Зміна середовища функціонування міст та адаптація діяльності підприємств. *Економіка міста та урбаністика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 23 березня 2018 р. Київ : КНЕУ, 2018. С. 16–18.
76. Грінченко Р. В. Інвестиційні аспекти розвитку підприємств агропродовольчої сфери. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 вересня 2013 р. Одеса : Атлант, 2013. С. 103–105.

77. Грінченко Р. В. Інвестування в інноваційну діяльність підприємствами АПК України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія*. 2014. № 2 (210). С. 56–67.
78. Грінченко Р. В. Класифікація змін у діяльності підприємств. *Економіка і суспільство*. 2017. № 12. С. 223–226.
79. Грінченко Р. В. Комплексна методика оцінювання ефективності змін на підприємстві. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2019. № 13 (41). С. 28–33.
80. Грінченко Р. В. Компоненти підходу до управління адаптаційними змінами на підприємстві. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 1 (50). С. 59–64.
81. Грінченко Р. В. Концептуальні засади управління діяльністю підприємств як складова формування їх конкурентоспроможності. *Теоретичні, методологічні та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств* : монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2017. С. 139–149.
82. Грінченко Р. В. Методи дослідження змін на підприємстві. *Економіка, підприємництво, менеджмент: сучасний стан і обриси майбутнього* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, 23 квітня 2019 р. Дніпро : Національна металургійна академія, 2019. С. 154–156.
83. Грінченко Р. В. Методи та інструменти формування механізму адаптації підприємства до змін. *Вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 34. С. 53–58.
84. Грінченко Р. В. Моделювання циклічних коливань в економіці. *Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 29 листопада 2016 р. Львів : Львівський інститут МАУП, 2016. Ч. 2. С. 171–174.

85. Грінченко Р. В. Модернізація теоретичних компонент управління адаптаційними змінами на підприємстві. *Проблеми економіки*. 2018. № 1. С. 251–256.
86. Грінченко Р. В. Необхідність адаптації діяльності підприємств. *Трансформація фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності: реалії сьогодення та погляд у майбутнє* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 30 жовтня 2017 р. Ірпінь, 2017. С. 167–170.
87. Грінченко Р. В. Організація процесу дослідження виникнення зовнішніх змін у діяльності підприємств. *Актуальні проблеми маркетингового менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки* : тези VII Міжнар. наук.-практ. конф., 8 травня 2020 р. Луцьк : Луцький НТУ, 2020. С. 67–69.
88. Грінченко Р. В. Оцінка ефективності змін впровадження механізму адаптації до змін у зовнішньому середовищі діяльності підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 37. С. 81–86.
89. Грінченко Р. В. Оцінювання адаптаційних можливостей підприємств. *Тридцять п'яти економіко-правові дискусії* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 21 березня 2019 р. Львів, 2019. С. 9–10.
90. Грінченко Р. В. Перепони для розвитку підприємств агропромислового комплексу України. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 вересня 2014 р. Одеса : Атлант, 2014. С. 87–88.
91. Грінченко Р. В. Принципи формування механізму управління адаптаційними змінами підприємства. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток* : матеріали X Ювілейної міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 квітня 2018 р. Харків : ХНУБА, 2018. Ч. 1. С. 88–90.

92. Грінченко Р. В. Прояви циклічних коливань в економіці. *Регіональна економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2016. Т. 15, вип. № 1 (32). С. 163–172.
93. Грінченко Р. В. Розвиток підприємств сфери забезпечення потреб агропромислового комплексу України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 7. С. 326–330.
94. Грінченко Р. В. Розвиток теоретичних засад системи аналізу та оцінки адаптаційних можливостей підприємств. *Вісник Одеського національного економічного університету. Серія «Економіка»*. 2018. Т. 23, вип. 3 (68). С. 68–73.
95. Грінченко Р. В. Світовий досвід регулювання впливу циклічних коливань на розвиток економіки. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія*. 2015. № 4 (224). С. 25–32.
96. Грінченко Р. В. Склад учасників ринку агропромислової продукції. *Інноваційна економіка : наук.-виробнич. журнал*. 2017. № 1–2 (67). С. 114–120.
97. Грінченко Р. В. Складові компоненти механізму адаптації діяльності підприємств. *Модернізація економіки в умовах зростання суспільної свідомості: туризм, людиномірність, партнерство, кооперація : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 14 грудня 2017 р. Полтава : ПУЕТ, 2017. С. 147–150.*
98. Грінченко Р. В. Сучасні агропромислові підприємства України: стан та перспективи розвитку. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 18 вересня 2015 р. Одеса : Атлант, 2015. С. 320–321.*
99. Грінченко Р. В. Сучасні тенденції структурних зрушень в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 4 (51). С. 217–221.

100. Грінченко Р. В. Тенденції розвитку борошномельної промисловості України. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 вересня 2020 р. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2020. С. 107–109.
101. Грінченко Р. В. Тенденції розвитку підприємництва в Україні. *Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 133–137.
102. Грінченко Р. В. Теоретичний базис адаптації діяльності підприємств. *Економічний простір*. 2017. № 123. С. 144–154.
103. Грінченко Р. В. Теоретичні засади формування бізнес-моделей підприємств. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 вересня 2018 р. Одеса : Атлант, 2018. С. 139–140.
104. Грінченко Р. В. Теоретичні особливості існування циклічних коливань. *Економіка сталого розвитку: теоретичні підходи та практичні рекомендації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 13–16 вересня 2015 р. Київ : «Центр навчальної літератури», 2015. С. 37–38.
105. Грінченко Р. В. Трансформація підприємств агропромислового комплексу України. *Галицький економічний вісник*. 2014. № 3 (46). С. 28–34.
106. Грінченко Р. В. Управління бізнес-процесами як основа формування бізнес моделей адаптації діяльності підприємств. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2018. № 9 (37). С. 40–44.
107. Грінченко Р. В. Формування інструментарію дослідження циклічних коливань в економіці. *Сучасні проблеми менеджменту* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., 28 жовтня 2016 р. Київ : НАУ, 2016. С. 26–29.
108. Грінченко Р. В. Чотири складові механізму адаптації підприємств до змін. *Проблеми формування та розвитку інноваційної*

- інфраструктури* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 23–25 травня 2019 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 301.
109. Грінченко Р. В. Система взаємозв'язків учасників ринку агропромислової продукції. *Регіональна, галузева та суб'єктна економіка України на шляху до євроінтеграції* : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 квітня 2017 р. Харків : ХНУБА, 2017. Ч. 2. С. 80–82.
110. Грінченко Р. В., Кошельок Г. В. Відмінність адаптації від інших теоретичних підходів до управління підприємством. *Науковий Вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. № 7–8. С. 27–44.
111. Гуменюк О.О. Інфраструктурне забезпечення функціонування агропромислового ринку. *Інноваційна економіка*. 2013. №3. С. 56–61.
112. Дак Д. Д. Монстр перемен. Причины успеха и провала организационных преобразований. М., 2007. С. 33–58.
113. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: избр. ст. / В. И. Даль; совмещ. ред. изд. В. И. Даля и И.А. Бодуэна де Куртенэ; науч. ред. Л.В. Беловинский. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2009. 573 с.
114. Дарміць Р. З., Вацик Н. О. Взаємозв'язок результативності та економічної ефективності в системі менеджменту підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 12. С. 153–161.
115. Дацій О. І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України. *Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С. 65–76.
116. Деминг Э. Выход из кризиса. Новая парадигма управления людьми, системами и процессами. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. 370 с.
117. Демченко А. О., Момот О. І., Момот О. І. Про сутність понять «ефективність» та «результативність» в економіці. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3. С. 207–210.

118. Демяненко М. Я., Гудзь О. Є, Стецюк П. А. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика). Київ : ННЦ ІАЕ, 2008. 302 с.
119. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК : монографія / М. Я. Дем'яненко, П. Т. Саблук, В. М. Скупий та ін. ; за ред. М. Я Дем'яненка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2012. 372 с.
120. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2020)
121. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня на 2017–2021 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2017 р. № 980. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980-2017- %D0 %BF](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980-2017-%D0%BF) (дата звернення: 03.03.2020)
122. Дідух В. Ф., Шолудько П. В. Формування технологічних систем в агропромисловому комплексі. *Сучасні технології в машинобудуванні та транспорті*. 2014. № 2. С. 38–42.
123. Довбенко М. В., Осик. Ю. И. Современные экономические теории в трудах нобелиантов. Москва : Академия естествознания, 2011. 305 с.
124. Довкілля України. Статистичний збірник. 2016 р. Державна служба статистики України. Київ, 2017. 226 с.
125. Дорофеева В. В. Методика факторной оценки влияния внешней среды на деятельность предприятий. *Журнал научных публикаций Дискуссия*. 2013. Вып. 5–6 (35–36), май-июнь. URL: [http://www.journal-discussion.ru /publication.php?id=102](http://www.journal-discussion.ru/publication.php?id=102) (дата звернення: 07.06.2019)
126. Дорофеева В. В. Практика адаптации предприятий к условиям изменяющейся внешней среды : монографія. Saarbrucken, Germany : OmniScriptum GmbH & Co. KG, 2012. 172 с.
127. Доценко І. О. Вплив зовнішніх і внутрішніх факторів загроз на рівень

- економічної безпеки підприємства. *Вісник ЖДТУ*. 2010. № 4 (54). С. 227–230.
128. Друкер П. Менеджмент. Вызовы XXI века. М.: «Манн, Иванов и Фербер», 2012. 256 с.
129. Друкер П. Эффективное управление. Москва : «Астрель», 2004. 284 с.
130. ДСТУ ISO 9000:2007. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. [Чинний від 2008.01.01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2008. 29 с.
131. Дубініна М. В. Управління інституціонально-структурною трансформацією аграрного сектору економіки України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Миколаїв : МНАУ, 2014. 44 с.
132. Дубчак В. В. Теоретико-методологические аспекты формирования системы адаптивного управления промышленными предприятиями : автореф. ... канд. экон. наук. Ростов-на-Дону, 2006. 24 с.
133. Дудар Т. Г., Дудар В. Т. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2009. 246 с.
134. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Київ : Видав. центр «Академія», 2000. Т. 1. 864 с.
135. Елисеєва И. И. Эконометрика. Москва : Юрайт, 2014. 464 с.
136. Євдокимов В. В., Довгаль Ю. Д. Реінжиніринг бізнес-процесів як передумова створення комп'ютерної системи бухгалтерського обліку на підприємстві. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2005. № 4 (34). С. 91–96.
137. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні. Київ : ДАККО, 1999. 303 с.
138. Ждаміров Є. Ю. Види адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку. *Економіка підприємств*. 2010. URL:

http://rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/12_57844.doc.htm (дата звернення: 15.02.2019)

139. Ждаміров Є. Ю. Сутність адаптації управління функціонуванням підприємств. *Вісник СНАУ. Серія «Економіка та менеджмент»*. 2010. Випуск 6/1. С. 93–101.
140. Ждамірова А. О. Адаптивне управління підприємством. *Економічний простір*. 2011. № 52/1. С. 237–245.
141. Жук М. О., Здрок В. В. Моделювання динаміки основних показників економічної діяльності домогосподарств України. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 1. С. 82–91.
142. Журавльов О. В. Статистичне моделювання інституційних трансформацій з використанням панельних даних. *Статистика України*. 2017. № 2. С. 13–19.
143. Забуранна Л. В., Зоргач А. М. Оцінювання результативності управління інноваційно-інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми економік*. 2015. № 11 (173). С. 432–444.
144. Забуранна Л. В., Нідзельська Т. Л. Методичні підходи до оцінювання стратегічного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми економік*. 2016. № 3 (177). С. 142–151.
145. Забуранна Л. В., Попрозман Н. В. Соціально-економічні аспекти розвитку агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2015. № 3. С. 15–22.
146. Задоя А. А. Экономическая цикличность: конфликтологическая концепция. *Бюлетень Нобелівського економічного форуму*. 2013. № 1. С. 150–159.
147. Запухляк І. Б., Зелінсько Г. О., Побігун С. А. Підходи, методи та інструменти управління змінами в системі управління розвитком підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 23. С. 204–209.

148. Захарін С. В. Державна підтримка агропромислового підприємництва: регіональний вимір. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2013. № 1. С. 200–206.
149. Захарченко О. В., Сахацький М. П. Структурні зрушення виробничого господарської діяльності аграрних підприємств в умовах формування і розвитку ринкової економіки. Одеса : КП ОМД, 2011. 250 с.
150. Зволяк Я. Середні та граничні значення продуктивності факторів виробництва в сільському господарстві Польщі. *Актуальні проблеми економік*. 2016. № 1 (175). С. 61–69.
151. Зікій Н. Л. Концептуальні основи дефініції «реструктуризація підприємства». *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Економіка*. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2016_1_27 (дата звернення: 20.06.2019)
152. Зінчук Т. О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки : монографія. Житомир : ДВНЗ ДАУ, 2009. 384 с.
153. Злупко С. М. Історія економічної теорії. Київ : Знання, 2005. 719 с.
154. Информационный ресурс для сообщества пользователей Бэкмологии. URL: <http://becmology.blogspot.com/2016/03/vuca.html> (дата звернення: 18.12.2020)
155. Информационный сайт Института конъюнктуры аграрного рынка. URL : <http://isco-i.ru/comp/company.htm> (дата звернення: 10.01.2021)
156. Іванишин В. В. Динаміка ряду синергічних ефектів від застосування інноваційних агротехнологій у рослинництві. *Агросвіт*. 2010. № 5. С. 15–19.
157. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи : монографія. Житомир : АСА, 2001. 416 с.

158. Ільчук В., Шпомер Т. Інноваційно-інвестиційна діяльність АПК: сучасний стан і проблеми розвитку. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2017. Vol. 3, № 1. С. 108–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2017_3_1_11 (дата звернення: 19.02.2020)
159. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / П. Т. Саблук, О. Г. Шпикуляк, Л. І. Курило та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.
160. Інноваційно-інвестиційний розвиток бізнес-структур : монографія / Н. Й. Басюркіна та ін. / за ред. Н. Й. Басюркіної. Київ : ФОП Гуляєва Н.М., 2019. 167 с.
161. Калачова І. В., Шубравська О. В., Прокопенко К. О. Інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств: перешкоди та напрямки розвитку. *Статистика України*. 2013. № 1. С. 10–16.
162. Карачина Н.П., Вітюк А.В., Гребеньок І.В. Функціонування галузі сільськогосподарського машинобудування України та потенціал її розвитку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2014. Випуск 1 (42). С. 16-23.
163. Кейнс Дж. М. Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей. М.: Геліос АРВ, 2012. 352 с.
164. Кемерон З. Грин М. Управление изменениями. М., 2006. С. 113–155.
165. Кирилов Ю. Є. Концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 420 с.
166. Кічор В. П., Фещур Р. В., Воробець С. Й., Яворська Н. Я. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків. Львів : Раст-7, 2012. 188 с.
167. Клімова І.О. Ринок сільськогосподарської продукції: особливості розвитку та проблемні питання формування інфраструктури.

- Прикладна статистика: проблеми теорії та практики*. 2011. №8. С. 138–147.
168. Коваленко Ю. С. Сільськогосподарське підприємство в ринковому середовищі. Київ : ІАЕ УААН, 2000. 204 с.
169. Коваль В. В., Костецька К. О., Бондар В. А. Управління формуванням логістичних ланцюгів підприємств зернопродовольчого ринку в умовах інклюзивного зростання. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Економічні науки»*. 2020. Т. 3. № 91. С. 79–87.
170. Коваль В. В. Напрями забезпечення інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки України. *Економічні інновації : зб. наук. праць*. Одеса : ИПРЕЕД НАНУ, 2016. Вип. 61. С. 183–192.
171. Ковальов А. І. Підвищення ефективності антикризового управління в корпоративному секторі на основі реінжинірингу бізнес-процесів. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. № 3 (54). С. 124–130.
172. Ковальов А. І., Шевченко В. В. Концептуальні засади здійснення реінжинірингу бізнес-процесів. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2009. № 35. С. 365–371.
173. Кожевина О. В. Управление развитием организации: теория, методология, практика. Барнаул : изд-во Алтайского гос. ун-та, 2008. 237 с.
174. Козаченко Г. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография. Київ : Либра, 2003. 280 с.
175. Кондратьев Н. Д. Великі цикли кон'юнктури і теорія передбачення. М.: Економіка, 2002. 767 с.
176. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки : у 3-х томах. Том 1. Регіональні аспекти та напрямки

- підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах інноваційного розвитку : монографія / за заг. ред. М. А. Зайця, О. М. Коваленка. Одеса : ВМВ, 2014. Т. 1. 292 с.
177. Концепція Державної цільової економічної програми впровадження в агропромисловому комплексі новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 р. № 1650-р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 1. Ст. 40.
178. Кошельок Г. В., Грінченко Р. В. Аналіз грошових потоків у системі управління підприємством. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 2 (63). С. 231–242.
179. Кравченко С. А. Адаптація економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2008. 444 с.
180. Кравченко С. А. Адаптація економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку : автореф. дис. ... д-р екон. наук : 08.00.04. Київ, 2007. 41 с.
181. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент. Київ : КНЕУ, 2003. 504 с.
182. Кривобок К. В. Концептуальні засади управління підприємством у нестабільному середовищі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2018. № 30. С. 47–51.
183. Кривобок К. В. Обґрунтування сучасного підходу щодо адаптації підприємства до нестійкого зовнішнього середовища. *Економіка та суспільство*. 2018. № 14. С. 412–420.
184. Кривобок К. В. Оцінка адаптації підприємства в умовах економічного розвитку України. *Управління розвитком* : зб. наук. статей. Харків : вид. ХНЕУ, 2008. № 17. С. 93–94.

185. Кривобок К. В. Адаптаційні перспективи розвитку підприємств України в умовах Європейської інтеграції. *Український соціум*. 2015. № 1. С. 23–33.
186. Кривобок К. В. Методичний підхід до діагностики впливу зовнішнього середовища на адаптивність. *Бізнес-навігатор*. 2018. № 2 (44). С. 16–20.
187. Кривобок К. В. Обґрунтування впливу факторів зовнішнього середовища на адаптацію підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 16. С. 86–91.
188. Кривобок К. В. Сучасні аспекти адаптаційних процесів в інформаційному середовищі. *Методологія та технологія управління сучасними підприємствами: теоретичний та практичний аспекти: монографія / під заг. ред. Т. І. Лепейко*. Харків: вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. С. 20–38.
189. Кривобок К. В. Управління процесами адаптації промислового підприємства до конкурентного середовища. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія: Економічні науки*. Харків: ХНТУСГ, 2006. Випуск 35. С. 162–165.
190. Кудлаєнко С. В. Наукові засади формування економічного механізму адаптації до кризових умов. *Вісник ХНУ*. 2011. № 5, т. 2. С. 32–36.
191. Кулаковська Т.А, Колесник Е.В. Огляд ринку комбікормової промисловості України. *Економіка харчової промисловості*. 2015. № 2(26). URL: <file:///C:/Users/EEPC/Downloads/44027-87788-1-PB.pdf> (дата звернення: 09.04.2019)
192. Кузнецова І. О. Інжиніринг в процесі управління діяльністю підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. № 1 (52). С. 216–223.

193. Кузькін Є. Ю. Проблеми адаптації підприємств до умов зовнішнього середовища : монографія. Київ : «Зовнішня торгівля», 2008. 236 с.
194. Кузьмін О. Є., Будинський Р. З., Поріцька А. І. Стан управління проектами підприємств у цифровому бізнесі в умовах євроінтеграції. *Управління економічними системами та процесами в умовах глобалізаційних трансформацій* : кол. монографія / за ред. В. В. Прохорової. Харків : вид-во Іванченка І. С., 2020. С. 267–277.
195. Кузьмін О. Є., Ситник Й. С. Декомпозиція чинників і критеріїв оцінювання процесу інтелектуалізації систем менеджменту підприємств. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 217–225.
196. Кузьміна О. М., Горовенко О. О. Планування розвитку управлінських інформаційних систем. *Young Scientist*. 2014. № 12 (15). С. 175–178.
197. Кучеренко В. Р., Андрейченко А. В., Левинський С. В., Рак Є. В. Циклічні коливання в національній економіці : монографія. Одеса : «Атлант», 2010. 140 с.
198. Кучеренко В. Р., Андрейченко А. В., Грінченко Р. В. Моніторинг світових ринків харчової сировини та продукції АПК : навч. посібник. Одеса : Прес-кур'єр, 2013. 112 с.
199. Курило В.І. Про зміст та співвідношення деяких аграрних дефініцій. *Економіка АПК*. 2014. №2. С. 87–92.
200. Лаврук В. В. Інвестування інноваційних проектів у агропромисловому виробництві: автореф. докт. екон. наук. Суми, 2015. 42 с.
201. Ларіна Т. Ф. Механізми управління техніко-технологічним оновленням аграрних підприємств: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Харків, 2016. 410 с.
202. Ластаев Т. Т. Механизм агропромышленной интеграции. *Вестник КАССУ*. 2006. № 4. С. 10–12.

203. Лепейко Т. І., Кривобок К. В. Адаптаційний потенціал підприємства в конкурентному середовищі. *Економічний аналіз* : зб. наук. праць. / Терноп. нац. економ. ун-т. Тернопіль, 2015. Том 20. С. 245–250.
204. Лепейко Т. І., Кривобок К. В. Удосконалення інструментів адаптації підприємств до впливу конкурентного середовища. *Бізнес Інформ*. 2016. № 12. С. 176–181. (Особистий внесок здобувача полягає в узагальненні інструментів адаптації згідно впливу конкурентного середовища).
205. Литвинова О. Б. Використання інформаційних технологій у прогнозуванні економічних показників методом гармонічного аналізу (Фур'є – апроксимація). *Комунальне господарство міст* : наук.-тех. зб. 2013. № 108. С. 305–312.
206. Лопатинський Ю. М. Базис інституційної трансформації аграрного сектора. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2013. Т. 18, вип. 2/1. С. 8–11.
207. Лопатинський Ю. М., Годорюк С. І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. 220 с.
208. Магнус Я. Р. Эконометрика. Москва : Дело, 2000. 400 с.
209. Макаренко П. М. Економічний потенціал різних форм аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2011. № 7. С. 89–97.
210. Малаховская О. А. Использование моделей DSGE для прогнозирования: есть ли перспектива? *Вопросы экономики*. 2016. № 12. С. 129–146.
211. Малік М. Й., Нужна О. А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2007. 270 с.
212. Маргасова В. Г., Бобришев Є. С. Сучасний стан інноваційної активності в Україні. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2017. Випуск 45, част. II. С. 38–45.

213. Мариненко Н. Ю. Управління адаптивним розвитком виробничо-господарських структур : автореф. дис. ... д-ра екон. Наук : 08.00.04. /Терноп. нац. тех. ун-т ім. Івана Пулюя. Тернопіль, 2017. 39 с.
214. Мариненко Н. Ю. Управління адаптивним розвитком виробничо-господарських структур : дис. ... д-ра екон. Наук : 08.00.04 / Терноп. нац. тех. ун-т ім. Івана Пулюя. Тернопіль, 2017. 403 с. URL: [http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/18935/1/Dysertatsiia_Marinenko %20N.Yu..pdf](http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/18935/1/Dysertatsiia_Marinenko%20N.Yu..pdf) (дата звернення: 05.03.2019)
215. Маркіна І. А., Аранчій В. І., Сафронов Ю. М., Лепейко Т. І. та ін. Менеджмент ХХІ століття: глобалізаційні виклики : монографія / за ред. І. А. Маркіної. Полтава : «Сімон», 2017. 728 с.
216. Марусей Т. В., Нісходовська О. Ю. Організаційно-економічний механізм функціонування сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. Кам'янець-Подільський : ПДАТУ, 2013. № 21. С. 183–188.
217. Маслянюк П. П., Майстренко О. С. Бізнес-інжиніринг організаційних систем. *Наукові вісті НТУУ «КПІ»*. 2011. № 1. С. 69–78.
218. Медведєв В. В. Земельна реформа і родючість ґрунтів. *Вісник аграрної науки*. 2015. № 5. С.73–79.
219. Мельник А. О. Адаптація вітчизняних підприємств в умовах економічної кризи. *Бізнес Інформ*. 2012. № 10. С. 30–32.
220. Мельник А. О. Становлення та розвиток поняття «адаптація підприємства». *Вісник Технологічного університету Поділля*. 2004. Т. 2, № 1, ч. 2. С. 135–138.
221. Менеджмент : навч. посіб. / за ред. С. І. Михайлова. Вінниця : НОВА КНИГА, 2006. 416 с.
222. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента / пер. с англ. М.: Дело, 1996. 704 с.

223. Миколайчук І. П., Присяжнюк А. Ю. Вдосконалення організаційно-економічного механізму адаптивного управління підприємством. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 5. С. 71–81.
224. Мильнер Б. З. Теория организации. М.: ИНФРА-М, 2008. 864 с.
225. Мирошниченко Ю. В., Філіпова А. І. Науково-понятійний апарат реінжинірингу бізнес процесів підприємства. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 6. С. 203–206.
226. Митяй О. В. Оцінювання конкурентоспроможності галузей аграрного сектору регіону. *Актуальні проблеми економік*. 2016. № 4 (178). С. 213–221.
227. Михайлов В. С., Прилипко Ю. І., Шепель К. І. Сезонні коливання та календарні ефекти: окремі проблеми теорії і практики статистичного оцінювання. *Статистика України*. 2012. № 4. С. 21–26.
228. Мізюк Б. М. Основи стратегічного управління. Львів : Магнолія, 2006, 2009. 544 с.
229. Мінькова О. Г., Калініченко А. В., Галич О. А. Тенденції розвитку органічного виробництва в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1 (175). С. 76–83.
230. Міокова Г. І. Вартість підприємства та її оцінка [Електронний ресурс]. URL: <http://www.kntu.kr.ua>
231. Міхно І. С., Коваль В. В., Коваленко-Марченкова Э. С. Управління адаптацією логістичних ланцюгів підприємств. *Економічні інновації*. 2020. Том 22, вип. 4 (77). С. 109–115.
232. Міценко Н. Г. Адаптація як стратегічний вектор управління підприємством в умовах невизначеності зовнішнього середовища. *Вісник ЛКА. Серія економічна : зб. наук. праць*. Львів : ЛКА, 2015. Вип. 49. С. 26–31.
233. Міценко Н. Г. Створення інтегрованих систем як шлях адаптації підприємств до змін у ринковому середовищі. Механізми стабілізації й розвитку діяльності підприємств : монографія / під ред.

- О. О. Шубіна, Л. В. Фролової. Донецьк : «Ноулідж», 2013. С. 458–468.
234. Морщенок Т. С. Теоретические аспекты управления бизнеспроцессами в контексте реализации стратегии развития предприятия. *Бизнес-Информ*. 2014. № 11. С. 38–41.
235. Мостенська Т. Л. Ризики в системі антикризового управління [Електронний ресурс]. *Вісник ЖДТУ (Серія: Економічні науки)*. 2010. № 1 (51).
236. Найпак Д. В. Формування алгоритму управління організаційними змінами в забезпеченні розвитку підприємства на основі процесного підходу. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 2 (33). С. 1–11.
237. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. 2017 р. Державна служба статистики України. Київ, 2018. 178 с.
238. Національна модель неоіндустріального розвитку України : монографія / В. П. Вишневський, Л. О. Збаразська, М. Ю. Заніздра, В. Д. Чекіна та ін. ; за заг. ред. В. П. Вишневського ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 518 с.
239. Нездоля С.В. Інноваційний шлях розвитку комбікормової промисловості агропромислового комплексу України. [Електронний ресурс] URL: <http://ipdo.kiev.ua/files/articles/but5.pdf> (дата звернення: 09.01.2020)
240. Нельсон Р. Р., Уинтер Сидней Дж. Эволюционная теория экономических изменений / пер. с англ. М. Я. Каждана; науч. ред. пер. В. Л. Макаров. М.: Дело, 2002. 536 с.
241. Нестерчук Ю. А., Непочатенко Е. А., Малеваный М. И. Моделирование интеграционных связей и обоснование структуры интегрированных формирований АПК Украины. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 3 (177). С. 384–397.

242. Нижник В. М., Полінкеич О. М. Методи оцінки впливу факторів зовнішнього середовища на бізнес-процеси промислових підприємств. *Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент*. 2012. Вип. 9 (2). С. 334–345. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnem_2012_9\(2\)_49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnem_2012_9(2)_49) (дата звернення: 24.09.2019)
243. Николаев П. В. Прогнозирование методом сценариев и критерии оценки предприятия при инвестировании инновационным оборудованием. *Вопросы инновационной экономики*. 2011. Т. 1, № 3 (3). С. 47–52.
244. Новак І. М. Значення інститутів інвестування у забезпеченні розвитку аграрної сфери. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9 (171). С. 132–140.
245. Одинцова Г. С. та ін. Теорія та історія державного управління : навч. посібн. Київ : Вид. дім «Професіонал», 2008. 288 с.
246. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні : аналіт. доп. / В. М. Русан, О. В. Собкевич, А. Д. Юрченко. Київ : НІСД, 2012. 88 с.
247. Орлова К. Є. Організаційно-економічні засади адаптації підприємств добувної промисловості до зовнішнього середовища. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. Вип. 1 (8). С. 181–189.
248. Орлова К. Є. Механізм адаптації підприємств добувної промисловості до зовнішнього середовища : дис. ... канд. екон. Наук : 08.00.04. Київ, 2016. 262 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/15821> (https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/15821/3/Orlova_diss.doc) (дата звернення: 18.10.2019)
249. Орлова К. Є. Стратегія адаптації промислових підприємств до умов зовнішнього середовища: динамічний аспект. *Інноваційний розвиток та конкурентоспроможність підприємств і секторів економіки*. Житомир, 2014. С. 80–81.

250. Орлова Е. Е. Стратегическая модель адаптации промышленных предприятий к условиям внешней среды. *Экономический анализ: теория и практика*. 2014. № 38 (389). С. 12–21.
251. Основи стійкого розвитку: навч. посібник / за заг ред. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2005. 654 с.
252. Осташко Т. О. Ринкова трансформація аграрного сектора. Київ: Фенікс, 2004. 280 с.
253. Отенко В. І., Колодіна О. М. Місце економічної адаптивності підприємства у множині його властивостей. *Економічні науки: Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 3, т. 2. С. 43–47.
254. Отенко І. П., Малярець Л. М., Іваненко Г. А. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства: монографія. Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. 348 с.
255. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН. URL: <http://www.fao.org/home/ru/> (дата звернення: 30.04.2020)
256. Оценки предприятия при инвестировании инновационным оборудованием. *Вопросы инновационной экономики*. 2011. № 3 (3). С. 47–52. URL: <http://www.creativeconomy.ru/articles/14479/> (дата звернення: 22.02.2019)
257. Павленко О. До 2020 року плануємо залучити 8 млрд. долл. Інвестицій у сільське господарство. URL: minagro.gov.ua/node/17117 (дата звернення: 16.06.2019)
258. Павлюченко Ю. П., Метельська Н. С. Сучасні підходи до управління якістю на підприємствах молокопереробної галузі. *Young Scientist*. 2017. № 11 (51). С. 1066–1070.
259. Паламарчук Т. П. Механізми розвитку державного управління аграрним сектором економіки України в умовах впровадження європейських стандартів: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2016. 192 с.

260. Пасічник Т. В, Кучер А. В., Хірівський Р. П. Ефективність аграрних підприємств різних організаційно-правових форм і розмір землекористування. *Актуальні проблеми економік*. 2016. № 1 (175). С. 399–406.
261. Пасхавер Б. Й. Агросфера : тенденції і перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2015. № 9. С. 4–15.
262. Пашнюк Л. О. Теоретичні аспекти адаптації підприємства до ринкових умов господарювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 1(67). С. 76–81.
263. Пащенко О. П. Сучасні методи управління змінами на підприємстві. *Вісник ЖДТУ. Серія. «Економічні науки»*. 2014. № 3(69). С. 170–178.
264. Петренко О. О. Аналіз сучасних підходів щодо визначення типів адаптації підприємства. *Управління розвитком*. 2011. № 4 (101). С. 115–117.
265. Петруха Н. Н., Петруха С. В. Оцінювання ефективності інвестиційно-інноваційних проектів на основі приватно-державного партнерства в аграрному секторі економіки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9 (171). С. 141–148.
266. Питайкина И. А. Закономерности развития государственных унитарных предприятий России в рыночной экономике : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01. Пенза, 2006. 23 с.
267. Пономаренко В. С., Тридід О. М., Кизим М. О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : моногр. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. 323 с.
268. Прийняття управлінських рішень: організаційно-психологічний аспект : навч. посіб. / М. М. Білинська, Ю. В Ковбасюк Київ : НАДУ, 2011. 232 с.
269. Проблеми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі: монографія / за ред. Я.К. Білоусько. К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 216 с.
270. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон

- України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527.
271. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1561-XII. URL: // zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 18.01.2019)
272. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI. URL: // zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 19.01.2019)
273. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України 08.09.2011 р. № 3715-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 166.
274. Проблеми та шляхи їх вирішення в системі переробних підприємств : монографія / за ред. Л. Е. Дяченко. Одеса, 2015. 180 с.
275. Радченко А. І. Наукова періодика: традиції та інновації. *Вісник Національної академії наук України*. 2005. № 7. С. 75–78.
276. Размер номинального ВВП Польши, млрд долл. США. [Электронный ресурс]. URL: : <http://www.ereport.ru> (дата звернення: 18.05.2020)
277. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА, 2007. 496 с.
278. Растрингин Л. А. Адаптация сложных систем. Рига : Знание, 1981. 375 с.
279. Ратникова Т. А. Анализ панельных данных в пакете «Stata». Москва, 2004. 40 с.
280. Рачкован О. Д. Формування стратегії адаптації підприємства торгівлі. *Бізнес Інформ*. Харків, 2015. № 5. С. 274–278.
281. Рачкован О. Д., Гросул В. А. Діагностика ресурсної компоненти адаптаційного потенціалу підприємств роздрібною торгівлі. *Бізнес Інформ*. Харків, 2016. № 2. С. 198–204.

282. Рачкован О. Д. Формування стратегії адаптації підприємств торгівлі : дис. ... канд. екон. Наук : 08.00.04 / Харк. держ. ун-т харч. та торгівлі. Харків, 2016. 319 с. : іл.
283. Ресурсний потенціал аграрної сфери: проблеми та завдання ефективного використання : аналіт. доп. / О. В. Собкевич, В. М. Русан, А. Д. Юрченко та ін. Київ : НІСД, 2013. 76 с.
284. Рзаєва Т. Г., Демчук Ю. А. Аналіз результативності діяльності підприємства: кількісні та якісні аспекти. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 2, т. 1. С. 52–57.
285. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции. М.: Прогресс, 1986. 472 с.
286. Робсон М., Уллах Ф. Практическое руководство по реинжинирингу бизнес-процессов. Москва, 1997.
287. Розенков Д. А., Леонтьев Р. Г. Классический менеджмент: организационные структуры управления. Хабаровск : ДВГУПС, 2012. 192 с.
288. Рудніченко Є. М. Адаптація системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання: сутність та рівні. *Бізнес Інформ*. 2014. № 4. С. 308–312.
289. Русан В. М. Проблеми розвитку аграрного виробництва в Україні і перспективні напрями використання аграрного потенціалу держави для підвищення рівня продовольчої безпеки : аналітична доповідь. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/agrarne_vurobnustvo-07e8a.pdf. (дата звернення: 03.10.2018).
290. Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем / пер. с англ. М.: Радио и связь, 1991. 224 с.
291. Саблук П. Т. Аграрним реформам – усвідомлений розвиток. *Економіка АПК*. 2012. № 6. С. 3–5.

292. Савіцький А. В. Проблеми та сучасний стан управління якістю продукції промислових підприємств. *Економіка та менеджмент. Вісник Вінницького політехнічного інституту*. Вінниця, 2012. С. 65–66.
293. Самуляк В. Ю. Класифікація інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств. *Маркетинг та логістика в системі менеджменту* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 8–10 листопада 2012 р.). Львів : Львівська політехніка, 2012. С. 380–382.
294. Сахацький М. П., Казанджі А. В. Теоретико-методичні засади оцінки результативності управління виробничо–господарською діяльністю підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2017. № 1. С. 135–142.
295. Сахацький М. П., Ксьонжик І. В. Експортна діяльність аграрних підприємств України : тенденції, специфіка, формування потенціалу. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 4. С. 3–12.
296. Сахацький М. П., Ксьонжик І. В. Інструменти державної підтримки експортного потенціалу аграрних підприємств України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 2. С. 29–36.
297. Сацик В. А. антициклічне регулювання економіки України в сучасних умовах волатильності міжнародних ринків. *Міжнародна економічна політика*. 2009. Вип. 1–2. С. 129–156.
298. Селезньова О.В. Конкурентоспроможність підприємств сільськогосподарського машинобудування: дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2009. 201 с.
299. Серветник Н. О. Методологічні аспекти дослідження економічних циклів. *Ефективна економіка. Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет* [Електронний ресурс]. 2014. № 2.

URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2764> (дата звернення: 08.04.2018)

300. Сидорова А. В., Глущенко А. М. Інтегральна оцінка змін на металургійних підприємствах. *Статистика України*. 2015. № 4. С. 23–29.
301. Сільське господарство України. Статистичний збірник. 2017 р. Державна служба статистики України. Київ, 2018. 392 с.
302. Сільське господарство України. Статистичний збірник. 2018 р. Державна служба статистики України. Київ, 2019. 372 с.
303. Сільське господарство України. Статистичний збірник. 2019 р. Державна служба статистики України. Київ, 2020. 364 с.
304. Сірик І. П. Обґрунтування управлінських рішень в умовах адаптації підприємства до змін ринкового середовища : автореф. дис. ... канд. екон. Наук : 08.00.04 / Сумський державний університет. Суми, 2012. 20 с.
305. Скрипниченко Ю. І. Система чинників конкурентоспроможності підприємства АПК. *Агро Світ*. 2011. № 4. С. 28–33.
306. Смолій Л. В. Порівняльна оцінка ефективності державної підтримки аграрного сектору економіки України та ЄС. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1–2. С. 26–34.
307. Соколова Л. В. Організаційно-економічне забезпечення адаптації підприємств до невизначеності бізнес-середовища : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.01. Дніпро, 2006. 34 с.
308. Соколова Л. В. Теорія і практика адаптації підприємств до мінливого бізнес- середовища : монографія. Харків : ХНУРЕ, 2004. 288 с.
309. Соколова Л. В., Верясова Г. М., Соколов О. Є. Управління підприємством в умовах ринку: теоретичні та практичні аспекти : монографія. Харків : Компанія СМІТ, 2012. 312 с.
310. Стасюк В.П. Модели адаптивного управления предприятием: [монография]. Донецк:ДонНУ, 2003. 224 с.

311. Статистичні дані Головного управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.09.2018)
312. Статистичні дані ТОВ «Зоря» (код ЄДРПОУ: 03767908).
313. Статистичні дані ТОВ «Клам Олія» (код ЄДРПОУ: 39488520).
314. Статистичні дані ТОВ «CerealesY Harinas Garsan S.L.» (код: В-30096184).
315. Степова С. В. Інноваційна діяльність підприємств АПК України: організаційно-методичне забезпечення її активізації: автореферат. дис. канд. екон. наук. К, 2011. 20 с.
316. Стец І. Адаптивне управління потенціалом підприємства. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2013. Вип. 18. С. 154–162.
317. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / авт. упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. Київ : парламентське вид-во, 2009. 632 с.
318. Стратегія національної безпеки України : затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 43. Ст. 1353.
319. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806. URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013- %D1 %80](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80). (дата звернення: 15.11.2018)
320. Стратегія сталого розвитку «Україна–2020». Схвалено Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 4. Ст. 67.
321. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від

- 07.06.2017 р. № 413. *Офіційний вісник України*. 2017. № 51. Ст. 1569.
322. Структура програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. URL: // minagro.gov.ua (дата звернення: 14.02.2019)
323. Таранюк Л. М. *Методологія реінжинірингу бізнес-процесів промислових підприємств. Механізм регулювання економіки*. 2011. № 1. С. 111–119.
324. Тарушкін А. Б. *Інституційна економіка*. Санкт-Петербург : ПІТЕР, 2004. 368 с.
325. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств : монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2017. 514 с.
326. Ткаченко Ю. В. Адаптація підприємств к умовам функціонування в період кризи. *Бізнес Інформ*. 2012. № 2. С. 194–196.
327. Ткачова Н.П. *Машинобудування України: сучасний стан та перспективи розвитку конкурентних переваг* URL: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0/vestnik/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B5%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0/2011/25/Tkachova.pdf (дата звернення: 15.06.2019)
328. Томпсон А. А., Стрикленд А. Д. *Стратегический менеджмент : концепции и ситуации для анализа / пер. с англ. А. Р. Ганиева, Э. В. Кондукова*. М.: Вильямс, 2013. 928 с.

329. Тоффлер Е. Третя хвиля. Київ : Вид. дім «ВСЕСВІТ» 2000. 480 с.
330. Тридід О. М., Тижненко О. Г., Тижненко Л. О. Економіко-математичні моделі оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання : монографія / Нац. банк України, Ун-т банк. справи. Київ, 2009. 213 с.
331. Турило А. М., Богачевська К. В. Теоретико-методичні засади визначення сутності економічної категорії «адаптаційний потенціал підприємства». *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 2 (152). С. 26–32.
332. Турко М. О. Теоретичні підходи до визначення категорії «економічна адаптивність підприємства». *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6, т. 1. С. 38–41.
333. Україна в цифрах. Статистичний збірник. 2019 р. Державна служба статистики України. Київ, 2020. 240 с.
334. Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій (П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко, О. Г. Булавка та ін.). Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 482 с.
335. Управління конкурентоспроможністю підприємства / М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабась та ін. Київ : КНЕУ, 2006. 527 с.
336. Файоль А. «Общее и промышленное управление» / пер. с франц.; науч. ред. и пред. проф. Е. А. Кочерина. М.: Журнал «Контроллинг», 1992. 111 с.
337. Фещур Р. В., Самуляк В. Ю., Шишковський С. В. Непрямий метод оцінювання рівня розвитку підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. 2012. № 727. С. 286–291.
338. Философский энциклопедический словарь. / Гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. энцикл., 1983. 840 с.

339. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают. М.: Прогресс, 1987.
340. Фроленко О. М. Бізнес-середовище підприємства: методичні підходи до його стратегічного аналізу. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 9. С. 145–150.
341. Фролова Л. В. Механізм логістичного управління торговельним підприємством. Донецьк : ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005. 322 с.
342. Хайман Д. Н. Современная микроэкономика: анализ и применение. М.: Финансы и статистика, 1992. 362 с.
343. Хаммер М. Реинжиниринг корпорации: Манифест революции в бизнесе. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2007. 288 с.
344. Ханалиев Г. И. Развитие системы управления адаптацией автомобильного транспорта в условиях экономической среды : автореф. дисс. ... канд. эконом. наук : 08.00.05. Ставрополь, 2006. 21 с.
345. Хитра О. В. Проблеми організаційного розвитку крізь призму синергетики. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2008. Т. 2. С. 188–195.
346. Хімченко А. М. Зовнішнє та внутрішнє середовище функціонування корпорацій. *Науковий вісник ЛНТУ України*. 2013. Вип. 23 (14). С. 258–264.
347. Хэмэл Г., Прахалад К., О'Нил Д. Стратегическая гибкость. СПб.: Питер, 2005. 384 с.
348. Червен І. І., Кареба М. І. Активізація інноваційної діяльності – найважливіший напрямок підвищення ефективності аграрного виробництва. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2013. Вип. 2. С. 3–10.

349. Чиженькова Е. В. Формирование экономического механизма адаптации хозяйствующего субъекта к рыночной среде : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01. М., 2006. 24 с.
350. Чорнобай Л. І. Бізнес-процеси підприємства: загальна характеристика та економічна суть. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2013. № 769. С. 125–131.
351. Чукурна О.П. Стратегічні напрямки розвитку машинобудування в контексті економічних реформ в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 3 (8). С. 36-42. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n3.html> (дата звернення: 11.07.2018)
352. Шатілова О. В. Концептуальні положення управління стратегічною гнучкістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 4 (154). С. 82–87.
353. Шатун В. Т. Основи менеджменту. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 376 с.
354. Шваб К. Четвертая промышленная революция. Москва : Изд-во «Э», 2018. 208 с. : ил.
355. Шобаніна О. В., Шобанін В. С., Червен І. І. Значення інституцій у забезпеченні ефективного розвитку АПК. *Вісник аграрної науки Причорномор'я* : зб. наук. праць МДАУ. 2011. Вип. 3. С. 3–9.
356. Шевченко В. В. Место адаптации в системе экономических понятий. *Научные труды ДонНТУ. Серия: Экономическая*. 2015. № 1. С. 78–88.
357. Шевченко Н. Г., Лупан І. В. Моделювання із використанням панельних даних. *Наукові записки. Серія: Математичні науки*. 2016. Випуск 73. С. 66–79.

358. Шемаєва Л. Г. Управління стратегічною взаємодією підприємства із зовнішнім середовищем : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2007. 280 с.
359. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2004. 699 с.
360. Школьний О. О. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств : монографія. Умань : Уман. держ. аграр. ун-т, 2007. 308 с.
361. Шумпетер Й. История экономического анализа. *Вопросы истории народного хозяйства и экономической мысли*. М.: Экономика, 1989. Вып. 1. С. 236–310.
362. Якименко-Терещенко Н. В., Кожуріна Л. С. Адаптивне управління підприємством в сучасних умовах: мета і механізм реалізації. *Молодий вчений*. 2017. № 6 (46). С. 535–538.
363. Якубів В. М. Горогоцька Н. І., Якубів Р. Д. Управлінська модель забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств шляхом впровадження диверсифікаційних процесів. *Актуальні проблеми економік*. 2015. № 8 (170). С. 58–65.
364. Якубів В. М. Стратегічне управління : електронний конспект лекцій [Електронне видання]. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/2045.pdf> (дата звернення: 14.08.2018)
365. Янків М. Д. Організаційно-економічний механізм розвитку і функціонування АПК України. Львів : Коопосвіта, 2000. 450 с.
366. Янковий О.Г. Латентні ознаки в економіці: монографія. Одеса: Атлант, 2015. 168 с.
367. Янковий О. Г., Грінченко Р. В. Використання бізнес-моделей як елементів бізнес-інжинірингу підприємств. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 70–75.
368. Янковой А. Г. Математико-статистические методы и модели в управлении предприятием. Одесса : ОНЭУ, ротاپринт, 2014. 250 с.

369. Ячменова В. М. Сутність понять «адаптація» та «адаптивність» [Електронний ресурс]. *Вісник Національного університету. «Львівська Політехніка»*. 2010. № 684. С. 346–353.
370. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств. Сімферополь : Доля, 2007. 384 с.
371. Ячменьова В. М., Османова З. О. Сутність понять «адаптація» та «адаптивність». *Проблеми економіки та управління*. 2010. № 684. С. 346–353.
372. Alvar O. Elbing. On the Applicability of Environmental Models. *Contemporary Management*. Englewood Cliffs; N. J.: Prentice. Hall, 1974. P. 283.
373. Berends H., Smits A., Reymen I and Podoyntsyna K. Learning while (re) configuring: Business model innovation processes in established firms. *Strategic Organization*. 2016. № 14 (3). P. 181–219.
374. Bordo M. D. International Business Cycle Synchronization in Historical Perspective. *The Manchester School. Special Issue : Business Cycle Behaviour in Historical Perspective*. 2011. Vol. 79, № 2. P. 208–238.
375. Bouwman, H., de Vos H. and Haaker, T., Mobile Service Innovation and Business Models. Berlin, 2008. 455 p.
376. Brown L. R. The agricultural links: how environmental deterioration could disrupt economic progress. *Worldwatch paper*. № 136. P. 1–73.
377. Burns A. F. Measuring Business Cycles. N. Y. : NBER, 1946. 590 p.
378. Chambers E. J. Economic Fluctuations and Forecasting. N. J. : Prentice-Hall, 1961. 649 p.
379. Colson Abigail R., Cooke Roger M. (2018) Expert Elicitation: Using the Classical Model to Validate Experts' Judgments *Review of Environmental Economics and Policy*. Volume 12, issue 1. P. 113–132.
380. Cooke R. M., M. Mendel, and W. Thijs. Calibration and information in expert resolution; a classical approach. *Automatica*. 1988. № 24 (1). P. 87–93.

381. Croxton F. E. *Applied General Statistics*. N. Y. : PrenticeHall, 1939. 944 p.
382. Derii Zh., Koval V. & Sedikova I. The role of the agricultural sphere in the context of food security. *Scientific Bulletin of Polissia*. 2018. № 4 (16). P. 21–27. URL: [http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2018-4\(16\)-21-27](http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2018-4(16)-21-27) (дата звернення: 15.02.2020)
383. Derii Zh., Koval, V., Sedikova I. The role of the agricultural sphere in the context of food security. *Scientific Bulletin of Polissia*. 2018. № 4 (16). С. 21–27.
384. Doz Y., Kosonen M. The dynamics of strategic agility: Nokia's rollercoaster experience. *California Management Review*. 2008. № 50 (3). P. 95–118.
385. FAOSTAT (2015). Food and agriculture organization of the United Nation. URL: faostat.fao.org (дата звернення: 11.01.2019)
386. Fidrmuc J. The Impact of the Global Financial Crisis on Business Cycles in Asian Emerging Economies. *Journal of Asian Economics*. 2010. Vol. 21, №. 3. P. 293–303.
387. Grynko T., Hviniasvili T. Strategic directions of business entities' development based on ensuring their economic security. *Formation of organizational-economic mechanism of management and logistics of business entities in the system of economic security of Ukraine* : collective monograph. Praha : OKTAN PRINT, 2019. P. 56–83.
388. Gundry L. K. and Welsch H. P. The ambitious entrepreneur: high growth strategies of women-owned enterprises. *Journal of Business Venturing*. 2001. Vol. 16, № 5. P. 453–470.
389. Hamberg D. *Business Cycles*. N. Y. : The Macmillan Company, 1951. 621 p.
390. Hammer M. *Reengineering the corporation: A manifesto for business revolution*. New York : Harper Collins, 1993. 32 p.
391. Heikkilä J., Tyrväinen P. and Heikkilä M. *Designing for performance – a*

- technique for business model estimation. *Research Forum to Understand Business in Knowledge Society*. Tampere, 2010. 788 p.
392. Henri Fayol. *Administration Industrielle et Générale*, 1916. 454 p.
393. Hrinchenko R. V. Detection of changes and their causes in the environment of the enterprise. *East European Science Journal*. 2019. № 8 (48), part 5. P. 23–27.
394. Hrinchenko R. V. Formation of an anticyclic policy: the theoretical basis. *European journal of economics and management*. 2017. Vol. 3, issue 2. P. 6–10.
395. Hrinchenko R. V. Implementation of adaptation to changes as a company's management element. *European journal of economics and management*. 2019. Vol. 5, issue 4. P. 93–97.
396. Hrinchenko R. V. Mathematical and statistical measures in the mechanism of enterprises adaptation to the changes. *East European Science Journal*. 2019. № 6 (49), part 7. P. 66–69.
397. Hrinchenko R. V. Theoretical base of forming management mechanism of the enterprises. *Financial-economic and innovative support of entrepreneurship development in the spheres of economy, tourism and hotel-restaurant business* : collective monograph / ed. by Yatsenko V. M. Coventry, United Kingdom : Agenda Publishing House, 2017. P. 411–421.
398. Ivory Sarah Byrrell and Brooks Simon Bentley. Managing Corporate Sustainability with a Paradoxical Lens: Lessons from Strategic Agility. *Journal of business ethics*. 2018. № 148 (2). P. 347–361.
399. Kalli, Maria and Griffin, Jim E. Bayesian nonparametric vector autoregressive models. *Journal of Econometrics*. 2018. URL: <http://kar.kent.ac.uk/65792/>
400. Kim S. K. and Min S. Business model innovation performance: When does adding a new business model benefit an incumbent? *Strategic Entrepreneurship Journal*. 2015. № 9 (1). P. 34–57.

401. Kryvobok K., Kotlyk A. Competitiveness as a criterion of a company's adaptation to the environment. *Industrial management*. 2014. Y. 11, № 2. P. 32–39.
402. Kuzmin O., Ovcharuk V., Zhezhukha V. Administration Systems in Enterprises Management: Assessment and Development. *Developments in Information & Knowledge Management for Business Applications / Kryvinska N., Greguš M. (eds). Studies in Systems, Decision and Control*. Springer, Cham, 2021. Vol. 330. P. 201–229. URL : https://doi.org/10.1007/978-3-030-62151-3_4 (дата звернення: 01.02.2021)
403. Marikka Heikkilä, Harry Bouwman, Jukka Heikkilä. From strategic goals to business model innovation paths: an exploratory study. *Journal of Small Business and Enterprise Development*. 2018. Vol. 25, issue: 1. P. 107–128.
404. Matsuyama K. Growing Through Cycles. *Econometrica*. 1999. Vol. 67, № 2. P. 335–347.
405. Nell E. J. Transformational Growth and the Business Cycle. *Eastern Economic Journal*. 1995. Vol. 21, № 2. P. 125–146.
406. Nelson D. R. Adaptation to Environmental Change: Contributions of a Resilience Framework. *Annual Review of Environment and Resources*. 2007. № 32. P. 395–419.
407. Orlova K. E. External environment analysis role in the industrial enterprises' adaptation system. Current Trends in Young Scientists' Researches: book of paper : All Ukrainian Scientific and Practical Conference. Житомир : ЖДТУ, 2014. С. 156–160.
408. Osterwalder A. and Pigneur Y. Business Model Generation: A Handbook for Visionaries, Game Changers, and Challengers. New York, 2010. 656 p.
409. Pateli A.G. and Giaglis G.M. A research framework for analysing eBusiness models. *European Journal of Information Systems*. 2004.

- Vol. 13, № 4. P. 302–314.
410. Porter M. Competitive strategy. Techniques for analyzing industries and competitors. New York : Free Press, 1998. 420 p.
411. Proctor J. Digital Transformation vs. Business Process Reengineering (BPR). Retrieved October 11, 2017. URL: <http://content.inteqgroup.com/digital-transformation-vs-business-process-reengineering>
412. Raj B., Baltagi B. H. Panel Data Analysis. By Springer Science & Business Media, 2012. 220 p.
413. Savva Ch. S. Business Cycle Synchronization of the Euro Area with the New and Negotiating Member Countries. *International Journal of Finance and Economics*. 2010. Vol. 15, issue 3. P. 288–306.
414. Schallmo D., Williams C. A. & Boardman L. Digital transformation of business models – best practice, enablers, and roadmap. *International Journal of Innovation Management*. 2017. Vol. 21, № 8.
415. Schallmo D. R. Geschäftsmodelle erfolgreich entwickeln und implementieren: Mit Aufgaben und Kontrollfragen. Berlin : Springer-Verlag, 2013. 212 p.
416. Sharko M. V. Providing of innovative activity and economic development of enterprise in the conditions of external environment dynamic changes. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 3 (11), ч. 2. С. 57–60.
417. Shatilova O. Enterprise strategic flexibility: the nature and methodology of assessment. In: Information Economics: Actual Research Problems in Eastern Europe : monograph / ed.: M. Plechawska-Wojcik, O. Shatilova. Lublin : Politechnika Lubelska, 2013. P. 7–20.
418. Slutsky E. The Summation of Random Causes as the Source of Cyclic Processes. *Econometrica*. 1937. Vol. 5, № 2. P. 105–146.
419. Smith J. G. Elementary Statistics and Applications N.-Y.: McGraw-Hill, 1944. 720 p.

420. Tarek Tawfik, El Khateeb. Empirical investigation of agriculture exports and growth in Egypt: cointegration and causality analyses. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 4 (178). С. 327–339.
421. The economic effects of the regulatory burden. Swedish Agency for Growth Policy Analysis. December 2010. URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/competitiveness-analysis/seminars/files/bbs_falkenhall_report_en.pdf (дата звернення: 16.10.2019)
422. The financial and economic crisis of 2008–2009 and developing countries. Unated nations. URL: http://unctad.org/en/Docs/gdsmdp20101_en.pdf (дата звернення: 15.11.2017)
423. Ulrich H. Die Unternehmung als produktives soziales System. Grundlagen der allgemeinen Unternehmenslehre. Bern, Stuttgart. 1968/1970. 323 p.
424. Weber Y., Tarba S. Y. Strategic agility: A state of the art. *California Management Review*. 2014. № 56 (3). P. 5–12.
425. Zaitseva O. I., Tanklevska N. S., Kyrylov Yu. Ye. Management of conscious adaptive organizations in the context of socioeconomic changes and financial turbulence. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 4 (12). Ч. 1. С. 36–39.